

Voldsutsatt ungdom i Norge

- resultater fra helseundersøkelser
i seks fylker

Line Schou
Grete Dyb
Sidsel Graff-Iversen

Rapport 2007:8
Nasjonalt folkehelseinstitutt

Tittel:

Voldsutsatt ungdom i Norge
- resultater fra helseundersøkelser
i seks fylker

Forfattere

Line Schou, Grete Dyb og Sidsel Graff-Iversen

Publisert av :

Nasjonalt folkehelseinstitutt
Postboks 4404 Nydalen
NO-0403
Norway

Tel: 22 04 22 00

E-mail: folkehelseinstituttet@fhi.no

www.fhi.no

Design:

Per Kristian Svendsen

Forsideillustrasjon:

PhotoAlto 79

Trykk:

Nordberg Trykk AS

Opplag:

200

Bestilling:

publikasjon@fhi.no

Fax: +47-23 40 81 05

Tel: +47-23 40 82 00

ISSN:1503-1403

ISBN: 978-82-8082-214-7 trykt utgave

ISBN: 978-82-8082-215-4 elektronisk utgave

Forord

Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har som en sentral oppgave å videreutvikle kunnskap om forekomst av potensielt traumatiserende hendelser i befolkningen og om sammenhengen mellom slike hendelser og helseproblemer. Å frembringe slik kunnskap krever epidemiologiske undersøkelser både rettet mot befolkningen som helhet og mot spesifikke befolkningsgrupper. Senteret ønsker å bidra til at det gjennomføres langsiktig epidemiologisk forskning på dette området. Med dette som utgangspunkt har NKVTS inngått et samarbeid med Nasjonalt Folkehelseinstitutt (FHI).

I det første prosjektet i dette samarbeidet, har vi tatt utgangspunkt i tilgjengelige data om vold og seksuelle overgrep i gjennomførte eller pågående helseundersøkelser i Norge. Prosjektene skal fremkaffe kunnskapsstatus og legge grunnlaget for å planlegge videre forskning.

Sosial- og helsedirektoratet har på vegne av Helse- og omsorgsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Justisdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Forsvarsdepartementet, gitt økonomisk støtte til prosjektet.

I denne rapporten legges det fram resultater basert på gjennomførte helseundersøkelser blant ungdom. Rapporten beskriver forekomst av vold og seksuelle overgrep blant 15-åringer, samt sammenhengen mellom vold og seksuelle overgrep og sosiale og individuelle faktorer.

Ansvar for rapporten har ligget hos en prosjektgruppe bestående av Inger Elise Birkeland, Grete Dyb, Ole Kristian Hjemdal, Line Schou og Hanne Sogn fra NKVTS og Wenche Nystad og Sidsel Graff-Iversen fra FHI.

Oslo 14. desember 2007

Inger Elise Birkeland
Direktør NKVTS

Wenche Nystad,
Avd.dir. FHI

Innhold

Sammendrag	6
Summary in English	8
1.0 Innledning	11
2.0 Bakgrunn	12
2.1 Forekomst av vold mot ungdom	12
2.2 Forekomst av seksuelle overgrep	12
2.3 Hvem utøver volden?	13
2.4 Hvilke grupper av ungdom er mest utsatt?	13
2.5 Konsekvenser av å bli utsatt for vold og seksuelle overgrep	15
2.6 Å være utsatt for vold og seksuelle overgrep flere ganger	16
2.7 Vold, seksuelle overgrep og bruk av rusmidler	17
3.0 Denne rapportens formål	18
4.0 Metode	19
4.1 Populasjon, deltakelse og frafall	19
4.2 Spørreskjema og variabler	19
4.3 Datainnsamling – gjennomføring av undersøkelsene	19
4.4 Statistiske metoder	20
5.0 Resultater	21
5.1 Vold fra annen ungdom	21
5.1.1 Forekomst – forskjeller etter fylke og kjønn	21
5.1.2 Familiebakgrunn og sosiale faktorer	22
5.1.3 Ungdomsvold og individuelle faktorer	23
5.1.3 Ungdomsvold og helse	24
5.1.4 Oppsummering vold fra annen ungdom	25
5.2 Vold fra voksne	26
5.2.1 Forekomst – forskjeller etter fylke og kjønn	26
5.2.2 Familiebakgrunn og sosiale faktorer	26

5.2.3 Vold fra voksne og individuelle faktorer	28
5.2.4 Vold fra voksne og helse	29
5.2.5 Oppsummering vold fra voksne	
5.3 Seksuelle overgrep	30
5.3.1 Forekomst – forskjeller etter fylke og kjønn	30
5.3.2 Familiebakgrunn og sosiale faktorer	30
5.3.3 Seksuelle overgrep og individuelle faktorer	32
5.3.4 Seksuelle overgrep og helse	34
5.3.5 Oppsummering seksuelle overgrep	34
5.4 Ungdom som er utsatt for vold fra både ungdom og voksne, eller vold og seksuelle overgrep	34
5.4.1 Forekomst – forskjeller fylke og kjønn	34
5.4.2 Flere typer krenkelser og sosiale faktorer	35
5.4.3 Flere typer krenkelser og helse	36
5.4.4 Oppsummering flere typer krenkelser	37
6.0 Oppsummering og drøfting	38
6.1 Forekomst av vold og seksuelle overgrep	38
6.2 Sosiale forhold	39
6.3 Individuelle forhold	42
6.4 Helse	43
6.5 Styrker og svakheter ved denne undersøkelsen	44
7.0 Anbefalinger for videre forskning	45
Vedlegg	48
Referanser	52

Sammendrag

Formålet med denne rapporten er å belyse forekomsten av vold fra annen ungdom, vold fra voksne og seksuelle overgrep mot norske 15 – 16-åringer. Hensikten har også vært å kartlegge behovet for videre forskning ut fra analyser av eksisterende data og en gjennomgang av litteraturen på området. I løpet av 2000 - 2004 deltok 15930 15 - 16-åringer i ungdomsundersøkelser i Oslo, Hedmark, Oppland, Nordland, Troms og Finnmark. Her presenterer vi omfanget av selvrapportert utsatthet for vold og seksuelle overgrep de siste 12 månedene og deretter sammenhenger mellom dette og sosioøkonomiske, geografiske og individuelle forhold, slik disse framgår av samme undersøkelser. Spørsmålene om vold og seksuelle overgrep var formulert slik:

«Har du selv vært utsatt for vold (blitt slått, sparket e.l.) de siste 12 mnd?»

«Har du i løpet av de siste 12 mnd selv opplevd seksuelle overgrep (f.eks. blotting, beføling, ufrivillig samleie m. m)?»

Forekomst av vold og seksuelle overgrep

- Vold fra annen ungdom siste år ble rapportert av 23,6 prosent av guttene og 11,8 prosent av jentene, mens 3,3 prosent av guttene og 4,6 prosent av jentene hadde opplevd vold fra voksne. I alt 1,6 prosent av guttene og 6,1 prosent av jentene hadde opplevd seksuelle overgrep.
- Forekomsten av vold og seksuelle overgrep var høyest i Oslo og de tre nordligste fylkene, Oslo lå høyest for vold fra andre ungdommer (rundt 27 prosent for gutter) og Finnmark hadde høyeste andeler utsatt for seksuelle overgrep (rundt 9 prosent for jenter) og vold fra voksne (rundt 6 prosent for jenter).

Sammenhenger mellom vold og seksuelle overgrep og sosiale og individuelle forhold

Vold og seksuelle overgrep ble rapportert av ungdom i alle grupper vi studerte, men var hyppigere i noen av disse gruppene enn i andre. Følgende forhold var i særlig grad forbundet med selvrapporterte opplevelser med vold og/eller seksuelle overgrep:

- Dårlig råd i familien
- Foreldre som var trygdet, arbeidsledige eller mottok sosialhjelp
- Enslig forsørger, steforelder eller fosterforeldre
- Nedsatt hørsel eller bevegelseshemming
- Alkoholrus (antall ganger beruset)
- Mobbet på skolen
- Dårlige skolekarakterer
- Dårlig generell helse, psykiske helseplager, hodepine, magesmerter og smerter i nakke, skuldre og rygg
- Foreldre med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn (bare for vold fra voksne)

Vold fra voksne og seksuelle overgrep viste sterkere sammenheng med sosiale og helsemessige forhold enn hva vold fra ungdom gjorde.

Å være utsatt for både vold og seksuelle overgrep

I alt 0,4 prosent (n = 70) av ungdommene hadde vært utsatt både for seksuelle overgrep, vold fra ungdom og vold fra voksne siste år (alle tre typer krenkelser). Noen flere, 2,9 prosent (n = 458), hadde vært utsatt enten for vold fra ungdom og voksne eller for seksuelle overgrep og vold enten fra unge eller voksne (to typer krenkelser). Jenter hadde oftere enn gutter opplevd

to eller tre typer krenkelsers. Ungdom som hadde vært utsatt for to eller tre typer krenkelsers hadde oftere dårlig helse og langt oftere psykiske plager enn dem som var utsatt bare for én type krenkelse.

Blant de unge som var utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep var 21 prosent av jentene og 11 prosent av guttene utsatt for flere typer krenkelsers.

Metodiske vurderinger

Ungdomsundersøkelsene ble gjort i et stort utvalg av norske 15 - 16-åringer og deltagelsen var meget høy. Datainnsamlingen ble gjort standardisert i skolesituasjon under ledelse av annet personell enn klasselærers, det ble informert om at det var frivillig å delta og at informasjonen ikke kunne knyttes til den enkelte person i etterkant. Vi vil peke på noen begrensninger som må tas i betraktning ved tolkning av resultatene:

- De seks fylkene som studien dekker er ikke et nasjonalt representativt utvalg, men dekker nord og sør, by og land.
- Ungdomsundersøkelsene var tverrsnittsundersøkelser hvor alle opplysninger ble rapportert på samme tidspunkt. At ungdommene ikke ble fulgt over tid gjør at man ikke kan studere årsakssammenhenger.
- Spørsmålene var begrenset til vold og overgrep siste 12 måneder, og det ble ikke spurt om antall, hyppighet eller alvorlighetsgrad av hendelser. Denne studien gir derfor på ingen måte et bilde av samlet utsatthet for vold.
- Spørsmålene om seksuelle overgrep og vold var kortfattede og lite detaljerte, og ut over noen få eksempler var det opptil deltagerne selv å definere vold og overgrep.
- All informasjon om sosiale og individuelle forhold var selvrapportert, og det var dermed den subjektive opplevelsen av forholdene som kom til uttrykk.
- Noen personer har tendens til å benekte og andre til generelt å bekrefte problemer. Slike personlighetstrekk hos deltagere gjør at sammenhenger mellom forskjellige typer problemer generelt kan framstå som sterkere enn de i virkeligheten er, spesielt når all informasjonen er gitt på samme tidspunkt.

Konklusjon og implikasjoner

Denne undersøkelsen tyder på at rundt 22 prosent av 15 - 16-åringer i Norge er utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep i løpet av et år. Blant de unge som var utsatt for vold, var 11 prosent av guttene og 21 prosent av jentene utsatt for flere typer krenkelsers. Utsatthet for vold og overgrep hang sammen med en rekke forhold som også på annen måte representerer sårbarhet. Resultatene viser at det er behov for utvikle gode, enkle og standardiserte metoder for å kartlegge omfanget av vold mot barn og ungdom. Videre er dette et område hvor mer kunnskap trengs, både om dem som utøver vold, forhold som medfører risiko for vold, konsekvenser for dem som rammes og muligheter for forebygging. De samlede resultatene tilsier at spørsmål om vold bør inngå i nasjonal, regelmessig gjentatt helseovervåking med standardisert metodikk.

Summary in English

The purpose of this report is to estimate the prevalence of exposure to violence and sexual abuse among Norwegian 15 – 16 year olds and assess the need for further research through analysis of existing data and a review of available literature. During 2000–2004 in all 15930 adolescents aged 15 – 16 years participated in the Youth Health Surveys in six counties in Norway. Data from these surveys have been used to estimate the prevalence of exposure to violence and sexual abuse, and to analyze the associations of violence and sexual abuse with socioeconomic, geographic and individual characteristics. The following items from the questionnaire measured exposure to violence and sexual abuse:

«Have you been subject to violence (e.g. been hit, kicked etc) during the last 12 months?»

«Have you during the last 12 months experienced sexual abuse (e.g. flashing, fondling, forced intercourse etc)»

Prevalence of violence exposure and sexual abuse

- Violence committed by adolescents during the last year was reported by 23.6 percent of boys and 11.8 percent of girls, while 3.3 percent of boys and 4.6 percent of girls were exposed to violence from adults.
- Sexual abuse during the last year was noted by 1.6 percent of boys and 6.1 percent of girls.
- The prevalence of exposure to violence or sexual abuse was highest in Oslo, Finnmark, Troms and Nordland. Exposure to violence by adolescents was highest in Oslo (around 27 percent for boys), while the highest prevalence of violence committed by adults (around 6 percent for girls) and of sexual abuse (around 9 percent for girls) was reported in Finnmark.

Associations of violence exposure and sexual abuse with socio-economic and individual characteristics

Adolescents with diverse socioeconomic backgrounds reported violence and sexual abuse in this study. However, some social and individual factors showed significant associations with exposure to violence and sexual abuse:

- Poor family economy (versus good or very well off)
- Parents on disability pension, sick leave, social benefit or unemployment benefit (versus working)
- Living with a single parent, with a step-parent or with foster parents (versus both biological parents)
- Having a physical handicap, and in particular impaired hearing
- Repeated binge drinking
- Being bullied at school
- Low educational achievements
- Poor health in general, mental distress and pain in the head, neck, shoulders, back or stomach
- Having parents with a non-western background (violence from adults only)

Violence committed by adults and sexual abuse showed stronger associations with the above listed factors, while violence by other adolescents showed weaker association

Reports of two or three types of victimization

Sexual abuse, violence from other adolescents and also violence from adults was reported by 0.4 percent (n = 70), while 2.9 percent (n = 458) reported violence from both youth and adults

or one kind of violence and sexual abuse (multiple exposure). Girls reported two or three of these different victimizations more often than boys.

Young people exposed to two or three of these types of victimizations were more likely to report health problems, and mental distress in particular, compared to adolescents who had experienced one kind of victimization only. Among adolescents who had experienced violence and/or sexual abuse, substantial proportions (21 percent of girls and 11 percent of boys) had experienced two or three different types of victimization.

Methodological issues

The Youth Health Surveys included a large sample of adolescents in a narrow age range, and the response rate was very high. The setting of school classes, together with survey personnel rather than teachers giving instructions, provided a relatively neutral arena for answering. The adolescents were informed that participation was voluntary and that the information they gave could not be traced back to them. Some limitations should be noted:

- The six counties covered in this study did not provide a nationally representative sample of Norwegian youth, although the north and south, urban and rural areas were covered.
- A cross-sectional survey does not allow conclusions with respect to causal relationships.
- The survey did not include questions on number or frequency of incidents of violence and sexual abuse, so respondents who suffered repeated episodes of the same type of victimization could not be discriminated from those with a single incident. The questions were limited to violence and abuse during the last 12 months, and the total exposure to violence is unknown.
- The questions regarding violence and sexual abuse did not go into details, and the violence and abuse reported rely to some degree on the respondents' own definitions, although some examples were given.
- All information on social factors, individual behaviour and health was self-reported and thereby relying on subjective definitions.
- Personal characteristics of respondents tend to exaggerate the associations of self-reported problems, as some people tend to affirm and some to deny problems in general.

Conclusions and implications

This study showed that around 22 percent of 15 - 16-year olds in Norway were exposed to violence and/or sexual abuse in the course of one year. Among the adolescents exposed to violence, 11 percent of boys and 21 percent of girls were exposed to more than one type of victimization. Being exposed to violence and sexual abuse were associated with a number of other factors known to represent vulnerability. These results show that future research efforts in large scale health studies need to focus more on exposure to violence and sexual abuse. Longitudinal studies should be conducted to define possible risk factors and evaluate the aetiology of health problems in adolescents exposed to violence and abuse. Moreover knowledge about the prevalence and the possible consequences of violence and sexual abuse is crucial in planning prevention and clinical interventions in the field.

1 Innledning

Forebygging av vold og overgrep mot barn og ungdom har stått på den politiske dagsorden i Norge siden 1970-tallet, og forbud mot bruk av vold mot barn ble innarbeidet i Barneloven i 1981 (Barne- og likestillingsdepartementet, 1981). Norge er også forpliktet gjennom FNs Barnekonvensjon til å beskytte barn og ungdom mot vold og overgrep, og følge utviklingen i forekomst av dette problemet. En verdensomspennende studie av vold mot barn (Pinheiro, 2006) gjennomført på initiativ fra FNs høykommissær for menneskerettigheter, UNICEF og WHO, avdekket at mye av volden mot barn fortsatt er skjult, hemmeligholdt, underrapportert og mangelfullt registrert. I Norge er omfanget av vold og overgrep mot barn og ungdom i svært liten grad systematisk undersøkt, og ingen nyere studier fra Norge kunne framlegges for Pinheiro-studien.

I hvor stor grad barn og ungdom i Norge utsettes for vold og seksuelle overgrep, hvem som utøver volden, i hvilke situasjoner barn og unge er mest utsatt, og hvilke konsekvenser vold og overgrep kan få for barn og ungdom, er spørsmål fagmiljøene må kunne besvare for å følge utviklingen og gi råd om egnede tiltak for forebygging og hjelpebehov.

Fra politisk hold slås det fast at arbeidet med å beskytte barn mot vold og overgrep fortsatt skal være høyt prioritert (Soria Moria-erklæringen, 13. oktober 2005) og Barne- og likestillingsdepartementet har utarbeidet en strategiplan mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (Barne- og likestillingsdepartementet, 2005). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) og Folkehelseinstituttet (FHI) har gjennomført denne studien for å bidra til å framskaffe kunnskap om barn og unge som utsettes for vold og overgrep. Studien setter fokus på hva 15 - 16-åringer rapporterer om vold siste 12 måneder, som for en stor del faller sammen med året de gikk i 10. klasse på ungdomsskolen.

Ungdomsundersøkelsene ble gjennomført av Folkehelseinstituttet i seks fylker og omfatter i underkant av 16000 15 - 16-åringer. I undersøkelsene rapporterte ungdommene om utsatthet for vold og seksuelle overgrep, så vel som en lang rekke andre spørsmål om helse, livsstil og sosiale forhold. Studien ga derfor mulighet for å kartlegge både forekomst av vold og seksuelle overgrep i et stort utvalg ungdom, og sammenhenger mellom disse opplevelsene og helse og livsstil.

2.1 Forekomst av vold mot ungdom

Det foreligger ingen undersøkelser av voldsutsatthet på nasjonalt representative utvalg av ungdommer i Norge. Det fins enkelte større undersøkelser: Gautun (1996) undersøkte 1400 ungdommer (15 -24 år) i Oslo og enkelte utvalgte landkommuner. Haaland (2000) undersøkte 4702 elever i første klasse på videregående skole i Oslo, Drammen, Kristiansand og Stavanger. Ung i Oslo-undersøkelsene (Øia, 2007) hadde 11500 deltakere i 2006 og 11425 deltakere i 1996, alle ungdommer på de to siste trinnene på ungdomsskolen og det første på videregående skole. Denne undersøkelsen ble utført av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), ungdommene svarte anonymt på mange ulike spørsmål, blant annet voldsutsatthet. I tillegg kommer noen mindre undersøkelser, av ungdom i Skedsmo kommune (Bjørgo og Haaland, 2001) og i Østensjø bydel i Oslo (Haaland, 2002).

I disse undersøkelsene varierte anslagene for andel ungdom utsatt for vold siste år mellom 10 og 30 prosent. Spørsmålsstillingen og alderssammensetningen varierte imidlertid mellom undersøkelsene, slik at ikke alle var direkte sammenlignbare. I alle undersøkelsene var gutter oftere utsatt for vold enn jenter, men hvor mye mer varierte. Haaland (2000) fant at Oslo hadde høyere andel voldsutsatte ungdommer enn Drammen, Stavanger og Kristiansand. Det samme spørreskjemaet anvendt i Skedsmo kommune ga imidlertid en enda høyere voldsutsatthet der enn i Oslo, rundt en tredjedel av ungdommene (Bjørgo og Haaland, 2001). I Gautuns studie (1996) hadde Oslo en høyere andel voldsutsatte enn landkommunene, men tallene er lavere enn i de andre undersøkelsene, rundt en femtedel av ungdommene i Oslo og en tiendedel av ungdommene i landkommunene hadde vært utsatt for vold siste år. I Ung i Oslo-undersøkelsen i 2006 sa 35 prosent av guttene og 23,3 prosent av jentene at de hadde opplevd vold som satte fysisk merke siste år. Rundt 14,6 prosent av guttene hadde måttet ha legebehandling etter vold, men bare 6,4 prosent av jentene (Øia, 2007).

I internasjonale studier varierer anslagene for forekomst av vold mot ungdom mye. Stein og medar-

beidere (2003) gikk gjennom 37 ulike amerikanske studier av vold mot barn og ungdom utenfor hjemmet, "community violence". De fant ingen studier med representative utvalg av ungdommer, de fleste undersøkelserne var gjort på grupper med spesielt høy risiko; minoriteter, ungdom fra lavinntektsfamilier, i nabolag med høy forekomst av kriminalitet og sosiale problemer. Konklusjonen er at det nesten er umulig å anslå et generelt tall for forekomst av ungdomsvold i USA, siden variasjonen er så stor geografisk og mellom ulike sosiale grupper. Et grovt anslag for ungdommer vil ligge på 20 til 50 prosent utsatt for vold siste år (Stein og medarbeidere, 2003). Hanson og medarbeidere (2006) fant i et utvalg av 4023 amerikanske ungdommer mellom 12 og 17 år at 15,5 prosent hadde opplevd vold utenfor familien og 10,1 prosent hadde opplevd vold fra en foresatt i løpet av livet.

Vold fra foreldre eller andre voksne mot ungdom under 18 år defineres som barnemishandling. Det finnes ingen nyere studier som kartlegger omfanget av barnemishandling i Norge. I Sverige er det imidlertid gjort enkelte undersøkelser som gir en pekepinn om forekomsten. I en spørreskjemaundersøkelse på et utvalg av 2000 20-åringer svarte 33 prosent at de hadde opplevd fysisk straff i løpet av hele barndommen og 16 prosent at de hadde blitt fysisk straffet i løpet tenårene (SOU 2001:18).

Ifølge FNs rapport om vold mot barn (Pinheiro, 2006), er fysisk straff av barn utbredt over hele verden. Lovgivning og offisielle holdninger varierer svært mye internasjonalt, men også i land med lovforbud mot fysisk vold mot barn er det god grunn til å tro at dette forekommer, konkluderer rapporten. Videre er barn utsatt for vold fra andre voksne – på skole, i institusjoner og i nærmiljøet. Internasjonalt er aldersgruppen fra 15 – 17 år også den som topper statistikken som ofre for mord (Pinheiro, 2006).

2.2 Forekomst av seksuelle overgrep

Hvor høy forekomst en finner av selvrapporterte seksuelle overgrep er svært avhengig av hvor bredt fenomenet defineres og måten det spørres på. Bendixen Muus og Schei (1994) fant forekomst av seksuelle

overgrep blant et utvalg av studenter i Trondheim på 19,4 prosent for kvinner og 3,4 prosent for menn, når de spurte om respondentene hadde blitt tvunget, lurt eller presset til seksuelle handlinger mot deres vilje i løpet av barndommen. Tambs (1994) fant at 13 prosent av kvinnene og 7 prosent av mennene i et representativt utvalg av den voksne befolkningen hadde opplevd seksuelle overgrep (med minst berøring av kjønnsorgan) før 18 års alder. Trettien prosent av kvinnene og 16 prosent av mennene hadde opplevd seksuelle overgrep dersom blottning, forslag om sex og visning av porno ble inkludert.

Mossige og Abrahamsens (2007) studie av 4911 tredjeklassinger fra 41 videregående skoler i Norge viser overraskende høye tall for alvorlige seksuelle overgrep av gutter. Omfanget av jenter som rapporterte om seksuell vold i form av samleie, oral- eller analsex var i denne studien sammenlignbart med tidligere undersøkelser (for eksempel Tambs, 1994) ifølge forfatterne, mens rapporter om seksuell vold mot gutter lå høyere enn i tidligere undersøkelser. For eksempel rapporterte 8,3 prosent av de 17-årige guttene om tvungent samleie, mens 9,0 prosent av de 17-årige jentene gjorde det samme. Det er usikkert om dette skyldes en reell økning i overgrep mot gutter eller om økt oppmerksomhet om problematikken nå får gutter til å rapportere i større grad.

Tallene varierer også i utenlandske studier. Finkelhor (1994) gjennomgikk studier fra 19 forskjellige land og fant at forekomsten (i løpet av barndommen) av seksuelle overgrep varierte fra 7 til 36 prosent for kvinner og 3 til 29 prosent for menn. Konklusjonen var at studier med like definisjoner og metode fikk sammenlignbare resultater på tvers av landegrensene. Edgardh og Ormstad (2000) fant livstidsforekomst blant 17-åringer i Sverige på 2,3 prosent blant gutter og 7,1 prosent blant jenter, men her er definisjonen av seksuelt overgrep ganske streng: minst genital berøring utført av en person minst fem år eldre. May-Chahal og Cawson (2005) fant forekomst av seksuelle overgrep før fylte 16 år på 16 prosent blant jenter og 7 prosent blant gutter i telefonintervjuundersøkelse av eldre ungdom i Storbritannia. I en gjennomgang av en rekke ulike undersøkelser i USA, konkluderte Holmes og Slap (1998) med at seksuelle overgrep mot gutter var mer utbredt enn antatt og ubehandlet i enda større grad enn for jenter.

2.3 Hvem utøver volden?

Ut fra tidligere undersøkelser (Bjørge og Haaland, 2001; Haaland, 2000; Øia, 2007) virker det som om

andre ungdommer, kjente eller fremmede, står for den største delen av volden ungdommene opplever. I disse undersøkelsene knyttes vold fra andre ungdommer ofte til mobbing på skolen og skoleveien, der utøver og offer kjenner hverandre fra før, eller til overfall eller konflikter med fremmed ungdom "i byen" eller på andre offentlige møteplasser.

En betydelig andel av volden utøves også av foreldre eller andre i familien. Her er det også en kjønnsforskjell. En relativt større andel av den volden jenter opplever, utøves av voksne i familien, selv om flertallet av voldshendelser jenter utsettes for er med ungdom som utøvere (Øia, 2007). Vold fra voksne, familiemedlemmer eller andre, vil komme under definisjonen av mishandling eller fysiske overgrep mot barn dersom ungdommene er under 18 år. Norge mangler i stor grad nyere studier om forekomst av fysiske overgrep i barne- og ungdomsårene. Øia (2007) finner i Ung i Oslo-undersøkelsene at 3,7 prosent av jentene og 2,7 prosent av guttene hadde blitt utsatt for vold fra foreldre siste år, mens 0,9 prosent av jentene og 2,8 prosent av guttene ble utsatt for vold fra andre voksne.

I en del utenlandske studier er det funnet en klar sammenheng mellom det å være utsatt for eller vitne til vold *i hjemmet* og utsatthet for vold *ute blant andre ungdommer*. Baldrys (2003) studie av 1059 barne- og ungdomsskoleelever i Italia viste at både elever som ble mobbet og som var mobbere hadde større sannsynlighet for å være utsatt for vold hjemme. Det er også vist at de som blir utsatt for vold har større sannsynlighet for selv å bli voldelige eller få en kriminell løpebane (Fagan, 2005; Lackey, 2003). Lackeys amerikanske studie viste at det å være utsatt for vold fra foreldre i ungdomstiden økte sannsynligheten for selv å utøve eller bli utsatt for vold fra partner som voksen.

2.4 Hvilke grupper av ungdom er mest utsatt?

Voldsutsatthet varierer med en rekke individuelle og sosiale faktorer. Barn og ungdom med funksjonsnedsettelse og funksjonshemninger er ifølge både norske og utenlandske studier oftere utsatt for vold og seksuelle overgrep enn funksjonsfriske barn (Kvam, 2001, 2003; Spencer og medarbeidere, 2005; Sullivan og Knutson, 1998).

Ingen av disse studiene er basert på selvrapporterte data fra et representativt utvalg av den generelle befolkningen. Kvam gjorde sine undersøkelser blant medlemmer av de funksjonshemmedes foreninger (Kvam, 2001, 2003) mens de to internasjonale undersø-

kelsene er basert på registerdata av ulike slag (Spencer og medarbeidere, 2005; Sullivan og Knutson, 1998). Sullivan og Knutsons (1998) studie fra Nebraska, USA, fant at barn og unge med funksjonshemninger, og spesielt de som var døve eller hadde nedsatt hørsel, språk-, lære- eller atferdsvansker, var spesielt utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Denne studien er basert på registerdata fra sykehus, politi, folkeregisteret og sosiale myndigheter. Spencer og medarbeideres (2005) studie fra Storbritannia, er basert på et medisinsk fødselsregister over alle barn født i West Sussex og registreringer hos barnevernet. Her ble det funnet høyere forekomst av mishandling, seksuelle overgrep og omsorgssvikt for en del typer funksjonshemninger, men derimot ikke for barn med nedsatt syn eller hørsel. Resultatene er dermed ikke entydige.

Også en rekke sosiale faktorer er forbundet med økt sannsynlighet for å bli utsatt for vold og seksuelle overgrep. Flere studier internasjonalt dokumenterer at barn og unge i familier med lav inntekt og lav sosial status oftere enn andre er utsatt for mishandling og overgrep fra foreldrene eller andre voksne i familien (Berger, 2004; Brown og medarbeidere, 1998; May-Chahal og Cawson, 2005). Spesielt det å ha foreldre som er arbeidsløse, trygdet eller svært unge, å vokse opp med bare én av de biologiske foreldrene, eller å ha foreldre med problemer knyttet til psykisk sykdom eller rus

er forbundet med økt sannsynlighet for mishandling (Berger, 2004; Brown og medarbeidere, 1998; Christoffersen, 2000; Gillham og medarbeidere, 1998; Hanson og medarbeidere, 2006; Krug og medarbeidere, 2002). I Holmes og Slap (1998) sin gjennomgang av amerikanske undersøkelser om seksuelle overgrep mot gutter ble det funnet at lav sosial status, minoritetsbakgrunn og det ikke å bo sammen med biologisk far var risikofaktorer.

Årsaksmechanismene er derimot uklare. Sosiale faktorer henger sammen, og noen av dem forsterker hverandre gjensidig, som for eksempel rus og fattigdom. De fleste av studiene nevnt i forrige avsnitt er tverrsnittsstudier som begrenser muligheten til å studere årsakssammenhenger. Brown og medarbeidere (1998) gjorde imidlertid en 17-årig longitudinell studie i New York, USA, men utvalget besto bare av 644 familier. De undersøkte en lang rekke ulike risikofaktorer, blant annet sosioøkonomiske og demografiske forhold, familiestruktur, familiemedlemmenes generelle helse og foreldrenes personlighetstrekk og holdninger til barna, og brukte både offisielle registre og intervjuer med foreldre og barn på ulike tidspunkter for å få informasjon. Studien ble avsluttet med intervjuer av barna etter at de hadde fylt 18 år. Et av de viktigste funnene var at andelen barn som ble utsatt for mishandling, seksuelle overgrep eller omsorgssvikt steg med antall risikofaktorer. Var det mer enn fire risikofaktorer til

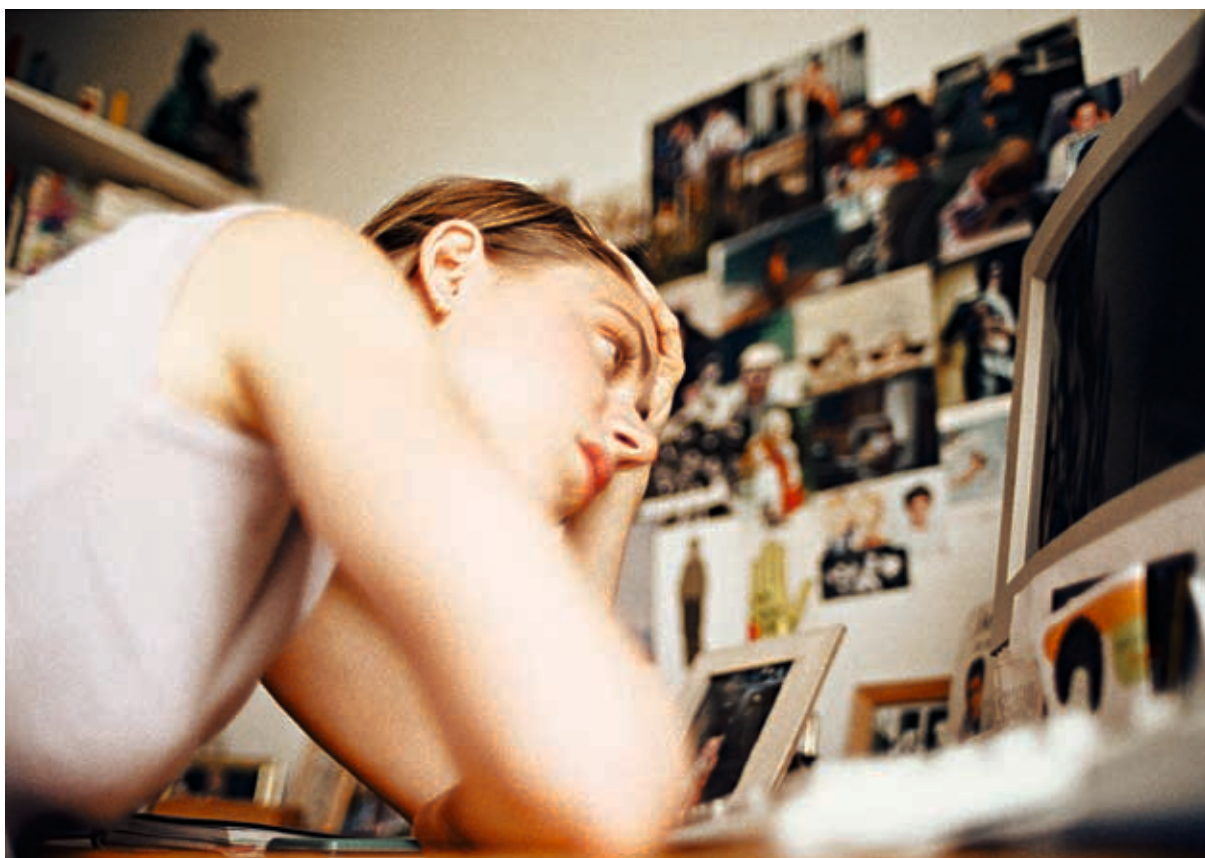

Foto: PhotoAlto 79

stede i utgangspunktet, var andelen som hadde opplevd slike overgrep 24 prosent, mens den var bare tre prosent dersom det ikke var noen risikofaktorer. De viktigste risikofaktorene i forhold til fysisk mishandling var ung mor, uønsket graviditet, lav utdanning hos mor, trygdeavhengighet, enslig mor, sykdom hos mor, lite involvering fra foreldrene, lite uttrykk for kjærlighet fra foreldrene og en del psykiske trekk hos mor; blant annet høy avmaktfølelse og lav selvtilit. For seksuelle overgrep gjorde de fleste av de samme faktorene seg gjeldende, i tillegg var tidlig død hos far, tilstedeværelse av en stefar og funksjonshemminger hos barnet viktige risikofaktorer.

Mange av de sosiale faktorene som henger sammen med vold fra familiemedlemmer ser også ut til å øke sannsynligheten for vold fra andre, unge og voksne, utenfor hjemmet. Familier med lav inntekt og familier som lever på trygd bor ofte i nabolag med høyere forekomst av kriminalitet og mer voldsbruk generelt (Kingery, Coggeshall, og Alford, 1998; Stein og medarbeidere, 2003).

Resultatene er ikke helt entydige. Crouch og medarbeidere (2000) fant for eksempel at minoritetsungdom i USA, særlig afro-amerikanere, var mer voldsutsatt både fra familien og fra andre ungdommer i alle inntektskategorier. Høy familieinntekt reduserte ikke voldsrisiko for minoritetsungdom på samme måte som for majoritetsungdom. Hanson og medarbeidere (2006) fant at effekten av lav inntekt på voldsutsatthet forsvant når det kontrollertes for familiestruktur, rusmisbruk og arbeidsløshet. Finkelhor og medarbeidere (2005) fant at lav inntekt økte sannsynligheten for enkelte typer vold, særlig gjentatt vold fra andre ungdommer, overfall med våpen og seksuelle overgrep, men ikke andre overgrep.

Også i skandinaviske undersøkelser ser lav inntekt og trygdeavhengighet ut til å være viktige risikofaktorer for vold mot barn og unge, både i og utenfor familien. Christoffersen (2000) gjorde en longitudinell kohortstudie av et helt fødselskull i Danmark og fant at arbeidsledighet hos foreldrene var en faktor som over tid førte til en rekke andre sosiale problemer og helseproblemer, deriblant voldsutsatthet.

Pape og Pedersen (1997) gjorde en longitudinell undersøkelse av risikofaktorer for vold i et utvalg av 447 ungdommer fra Oslo-området. De var 18-20 år gamle ved første undersøkelse og ble spurt igjen to år senere. For begge kjønn var alkoholproblemer en svært viktig risikofaktor. For menn var egen voldelig atferd en sentral risikofaktor, mens for kvinner var tidligere opplevelser som voldsoffer den sterkeste

risikofaktoren. Ungdommene i denne undersøkelsen var altså 2 – 4 år eldre enn ungdommene i vår undersøkelse. I en analyse av ungdom i Oslo undersøkte Pedersen (2001) betydningen av en rekke sosioøkonomiske og demografiske faktorer både på bydelsnivå og individnivå, samt variabler knyttet til atferd og livsstil. Sociodemografiske faktorer på bydelsnivå viste seg å henge enda sterkere sammen med voldsutsatthet enn de tilsvarende faktorene på individnivå. Å bo i et område med høy befolkningstetthet, mange enslige forsørgere, mye flytting og lav gjennomsnittlig inntekt og utdanning var enda viktigere enn sosioøkonomiske forhold på individnivå, selv om disse også spilte en rolle. I forhold til egen atferd var alkoholproblemer den viktigste faktoren.

2.5 Konsekvenser av å bli utsatt for vold og seksuelle overgrep

Konsekvensene av å bli utsatt for vold og seksuelle overgrep som barn og ungdom kan være mange, og inkluderer blant annet økt risiko for depresjoner, aggresjonsproblemer, kriminalitet, selvmord, seksuell risikoatferd, høyt forbruk av alkohol, tobakk og andre rusmidler, og dårlig fysisk og psykisk helse (Bendixen, Muus, og Schei, 1994; Dube og medarbeidere, 2003; Edgardh og Ormstad, 2000; Edwards og medarbeidere, 2003; Howard og Wang, 2005; Haavet og medarbeidere, 2004; Kilpatrick og medarbeidere, 2003; Moran, Vuchinich, og Hall, 2004; Schnurr og Green, 2004).

Basert på ungdomsundersøkelsen i Oslo (UNGHUBRO), som er en del av materialet i rapporten vi nå presenterer, er det tidligere publisert sammenhenger mellom vold og andre negative livshendelser og helseplager. Både forekomsten av depresjoner, astma, eksem, sår hals, hodepine, stiv nakke og høysnue var høyere for dem som hadde opplevd vold, seksuelle overgrep eller andre negative livshendelser (Haavet og medarbeidere, 2004). Også bruken av helsetjenester; fastlege, helsesøster, psykolog og legevakt var høyere for dem som hadde opplevd vold og seksuelle overgrep (Haavet og medarbeidere, 2005). Siden UNGHUBRO i likhet med de andre ungdomsundersøkelsene er en tverrsnittsundersøkelse, er det imidlertid ikke mulig å si sikkert at dette er en konsekvens av volden. For å belyse dette bedre må ungdommene følges over tid.

Bendixen, Muus, og Schei (1994) fant i et tilfeldig utvalg av 1400 studenter i Trondheim at de som hadde opplevd seksuelle overgrep hadde høyere forekomst av blant annet angst, depresjon, søvnproblemer, smerter i ulike kroppsdeler, spiseforstyrrelser og selvmordstanker.

Foto: PhotoAlto 79

2.6 Å være utsatt for vold og seksuelle overgrep flere ganger

Det er også vist at det å ha vært utsatt for vold eller overgrep én gang, økte risikoen for at dette skal skje igjen (Finkelhor, Ormrod, og Turner, 2007; Menard, 2000). Fysiske og seksuelle overgrep i barndommen ser tydeligvis ut til å øke sannsynligheten for overgrep som voksen. Skadevirkninger av vold i barndommen kan tenkes å gjøre eldre barn og ungdom mer utsatt for vold, på grunn av svekket selvtilit, dårlig selvbilde og psykiske plager (Coid og medarbeidere, 2001). Tendensen til gjentakelse kan også skyldes at ofrene befinner seg i et miljø der vold er utbredt eller at det er snakk om samme voldsutøver, for eksempel et familie-medlem (Finkelhor, Ormrod, og Turner, 2007; Menard, 2000).

Finkelhor og medarbeidere (2005) har hevdet at mange opplever gjentatte episoder av ulike typer viktimisering og at skadevirkningene er alvorligere for disse enn dem som opplever enkeltepisoder. I en longitudinell studie av 1467 barn i USA, som ble tele-

fonintervjuet om utsatthet for vold, overgrep og andre typer viktimisering, fant Finkelhor og medarbeidere en konsentrasjon av viktimisering, og denne tendensen var størst for ulike typer vold og seksuelle overgrep. Blant barna som rapporterte minst én type seksuelt overgrep (inkludert blotting) hadde 43 prosent også rapportert minst en type barnemishandling (inkludert emosjonell mishandling), og 82 prosent hadde rapportert minst en type overfall (Finkelhor og medarbeidere, 2005).

Stevens og medarbeidere (2005) fant at blant annet ung alder ved første hendelse og alkoholproblemer i familien økte sannsynligheten for gjentatt viktimisering.

Menard (2000) brukte longitudinelle data fra The National Youth Survey i USA, utvalget var 1026 ungdommer som hadde deltatt gjennom hele studien: årene 1976 til 1992. De var 11 -17 år i 1976 og 27 – 33 år i 1992. Hovedfunnet er en forbausende stor konsentrasjon av viktimisering i en relativt liten del av utvalget, og konsentrasjonen økte med ungdom-

menes alder. I begynnelsen av perioden rapporterte de 10 prosent mest utsatte litt over 60 prosent av de voldelige hendelsene, mens de 10 prosent mest utsatte på det siste tidspunktet rapporterte over 80 prosent av de voldelige hendelsene (Menard, 2000).

2.7 Vold, seksuelle overgrep og bruk av rusmidler

Flere studier har funnet en sammenheng mellom bruk av rusmidler og både utøvelse og utsatthet for vold (Moran, Vuchinich, og Hall, 2004; Rossow, Pape, og Wichstrom, 1999; Vermeiren og medarbeidere, 2003). I Vermeiren og medarbeideres sammenlignende studie av 14 - 17-åringer fra Belgia (Antwerpen), Russland (Arkhangelsk) og USA (Connecticut) ble det funnet en klar sammenheng mellom voldsutsatthet og bruk av rusmidler. Undersøkelsen var en tverrsnittsundersøkelse. Spørsmålene var retrospektive og omhandlet ulike tidsperioder, men resultatene må tolkes med forsiktighet. Forfatterne antok at sammenheng mellom vold, seksuelle overgrep og rusmidler

skyldtes en form for selvmedisinering av emosjonelle problemer i etterkant. Økende hyppighet og alvorlighetsgrad av voldsepisoder var assosiert med økende bruk av rusmidler i alle tre landene.

Moran, Vuchinich og Hall (2004) fant sammenheng mellom fysisk og seksuell mishandling og bruk av rusmidler i et utvalg av 2164 high school-elever i Oregon, USA. Fysiske og seksuelle overgrep ga høyere sannsynlighet for bruk av både tobakk, alkohol og narkotika. Sammenhengen var spesielt sterk mellom seksuelle overgrep og narkotika, og ofre for seksuelle overgrep hadde mer enn tidoblet sannsynlighet for å bruke narkotika. Denne undersøkelsen var også en tverrsnittsundersøkelse, og spørsmålene om fysisk og seksuell mishandling var stilt retrospektivt. Pedersen og Skrondals (1996) longitudinelle studie av ungdom i Oslo viser at seksuelle overgrep i barndommen kan øke risikoen for alkoholproblemer i tenårene, men også at høyt alkoholforbruk kan øke risikoen for å bli utsatt for vold og seksuelle overgrep uavhengig av tidligere viktisering.

3 Denne rapportens formål

Hensikten med denne rapporten er å belyse forekomsten av selvrapportert vold fra annen ungdom, vold fra voksne og seksuelle overgrep blant norske 10. klassinger i seks fylker.

I studien som presenteres i denne rapporten har formålet vært å

- Beskrive forekomst av selvrapportert vold og seksuelle overgrep i løpet av de siste 12 måneder.
- Belyse sammenhenger mellom vold og seksuelle overgrep og ulike sosiale og individuelle forhold.
- Kartlegge behovet for videre forskning ut fra analyser av eksisterende data fra ungdomsundersøkelsene og en gjennomgang av litteraturen på området.

4 Metode

4.1 Populasjon, deltakelse og frafall

Ungdomsundersøkelsene ble gjennomført i seks fylker: Oslo, Oppland, Hedmark, Nordland, Troms og Finnmark på ulike tidspunkter i årene 2000 – 2004. Alle som gikk i 10. klasse det året undersøkelsen ble gjennomført i deres fylke, ble invitert til å delta.

Andelen ungdom som ikke deltok i undersøkelsene varierte både mellom fylkene og mellom gutter og jenter. 15930 (86,5 prosent) 10. klassinger i de seks fylkene deltok. Svarprosenten var 84,5 prosent blant gutter og 88,6 prosent blant jenter. Frafallet i fylkene varierte og var lavest i Oppland, der deltakelsen var 90 prosent, og høyest i Finnmark der 71 prosent deltok. Se vedlegget for en detaljert oversikt over frafallet.

4.2 Spørreskjema og variabler

Spørreskjemaet i ungdomsundersøkelsene ble utarbeidet av en gruppe med representanter fra bl.a. daværende Folkehelse og Statens helseundersøkelser, Universitetet i Oslo, Norges Idrettshøgskole og Oslo kommune. Det ble vektlagt at spørsmålene var validert og helst brukt i andre ungdomsundersøkelser tidligere. Undersøkelsen i Tromsø by i 2002 var et samarbeid mellom Folkehelseinstituttet og institutt for samfunnsmedisin ved Universitetet i Tromsø. I resten av Troms, Nordland og Finnmark var undersøkelsen et samarbeid mellom Nasjonalt folkehelseinstitutt og Senter for samisk helseforskning ved Universitetet i Tromsø. Et hovedskjema var likt i alle fylkene, og i tillegg var det et skjema med mer regionale ekstrapørsmål. Dette tilleggsskjemaet varierte mellom fylkene. Hovedspørreskjemaet inneholdt spørsmål om helse i vid forstand og blant annet fysisk aktivitet, røyking, rusmidler, bruk av medisiner, mat og drikke. Spørsmålene om vold og seksuelle overgrep sto som enkeltspørsmål sammen med spørsmål om andre påkjenninger og livshendelser (Søgaard og Eie, 2004).

Spørsmålet om vold var formulert slik: "Har du selv vært utsatt for vold (blitt slått, sparket eller lignende) de siste 12 mnd?" Svaralternativene var: "Aldri", "ja, bare av ungdom", "ja, bare av voksne" og "ja, av både

ungdom og voksne". Spørsmålet om seksuelle overgrep sto som et alternativ på en liste over ulike påkjenninger: "Har du i løpet av de siste 12 mnd selv opplevd noe av det følgende: ... Seksuelle overgrep (f.eks. blotting, beføling, ufrivillig samleie m.m)". Svaralternativene var "ja" og "nei".

De som svarte at de hadde vært utsatt for vold både fra ungdom og voksne er med både i kapittelet om vold fra ungdom og kapittelet om vold fra voksne. Det må understrekes at undersøkelsen kartlegger opplevd vold og seksuelle overgrep *siste år*, ikke opplevelser i løpet av hele livet. Det ble heller ikke spurt om antall eller hyppighet på voldsepisodene, slik at de som har opplevd én episode siste år og de som har opplevd flere ble satt i samme kategori.

Mer informasjon om undersøkelsene og spørreskjemaet i pdf-format ligger på Folkehelseinstituttets hjemmesider:

http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainArea_56661&MainAre

4.3 Datainnsamling – gjennomføring av undersøkelsene

Ungdommene og deres foreldre fikk på forhånd tilsendt en brosjyre hjem i posten, med informasjon om hvilke tema det skulle spørres om, frivillighet til å delta og hvordan resultatene fra undersøkelsen skulle brukes. Ungdommene avgjorde selv om de ville delta og fylte ut en samtykkeerklæring før de fylte ut spørreskjemaet.

Kontaktpersoner på skolene var undervisningsinspektør med ansvar for 10. klasse, sosiallærer eller helsesøster. I de fleste fylkene var det helsesøster som stod for selve utføringen av undersøkelsen, men i Oslo ansatte Statens helseundersøkelser studenter til å reise ut på skolene og utføre undersøkelsen. De fikk opplæring og instruks med tanke på enhetlighet i framgangsmåte og informasjon gitt til elevene. I forkant av undersøkelsen i klassene ble det gitt veiledning til elevene etter fastsatte prosedyrer. Det ble orientert om bakgrunnen for undersøkelsen, betydningen av

den og hvordan svarene skulle brukes. Det var viktig å få informert om anonymitet og at personidentifisering ikke ville være mulig for forskerne. Det ble avsatt to sammenhengende skoletimer til undersøkelsen. Det var avtalt med skoleetaten at de elevene som ikke ønsket å delta i spørreundersøkelsen gjorde vanlig skolearbeid i den tiden undersøkelsen fant sted (Søgaard og Eie, 2004).

4.4 Statistiske metoder

Forekomst av vold fra ungdom, vold fra voksne og seksuelle overgrep fordelt på kjønn og fylker ble analysert ved hjelp av krysstabeller. Deretter er sammenhengene mellom vold og seksuelle overgrep og ulike sosiale og individuelle forhold analysert ved hjelp av krysstabeller og logistisk regresjon. Dersom ikke annet er oppgitt, er alle sammenhenger som vises i rapporten statistisk signifikante på minst 5-prosentnivå ($p < 0,05$). Det vil si at det er mindre enn fem prosents sjanse for at den observerte sammenhengen kunne ha oppstått ved en tilfeldighet.

5.1 Vold fra annen ungdom

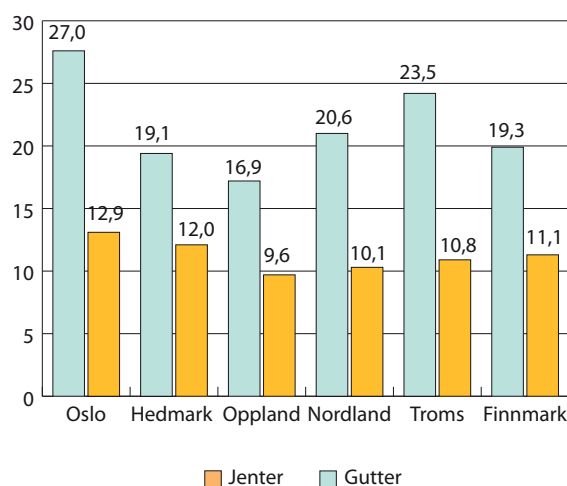
5.1.1 Forekomst – forskjeller etter fylke og kjønn

Andelen av deltagerne i ungdomsundersøkelsene som var utsatt for vold fra annen ungdom siste år varierte betydelig både mellom fylkene og mellom kjønnene¹. Tabell 1 viser andelen som sa ja på spørsmålet om de hadde vært utsatt for vold fra annen ungdom siste år. Kolonnen "totalt" utgjøres av de som benektet å ha vært utsatt for vold fra ungdom og de av deltagerne i undersøkelsen som ikke svarte på dette spørsmålet. Bare 2,0 prosent av guttene og 1,4 prosent av jentene som deltok i undersøkelsen unnlot å svare på spørsmålet om vold.

Tabell 1: Andel utsatt for vold fra andre ungdommer siste 12 måneder, etter fylke og kjønn.

	ja		Totalt	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Oslo				
Gutter	976	27,0	3612	100
Jenter	477	12,9	3695	100
Hedmark				
Gutter	185	19,1	771	100
Jenter	116	12,0	844	100
Oppland				
Gutter	164	16,9	792	100
Jenter	87	9,6	811	100
Nordland				
Gutter	277	20,6	1346	100
Jenter	133	10,1	1311	100
Troms				
Gutter	172	23,5	732	100
Jenter	84	10,8	781	100
Finnmark				
Gutter	62	19,3	321	100
Jenter	35	11,1	316	100
Total				
Gutter	1836	23,1	7953	100
Jenter	932	11,7	7977	100

Prosentandel utsatt for vold fra ungdom etter fylke

Figur 1: Prosentandeler som rapporterte om vold fra annen ungdom siste år i prosent.

Gutter i Oslo var den gruppen der flest hadde opplevd vold fra annen ungdom, med 27 prosent ja-svar. Oppland var fylket der færrest ungdom svarte ja på dette spørsmålet, guttene her lå 10 prosentpoeng under guttene i Oslo, med 16,9 prosent. Under 10 prosent av jentene i Oppland oppga at de hadde opplevd ungdomsvold siste år. Kjønnsforskjellen var stor, mer enn dobbelt så mange gutter som jenter hadde vært utsatt for vold fra annen ungdom og forskjellen var ekstra stor der forekomsten var størst, i Oslo og Troms. Forskjellen på fylkene var større for gutter (16,9 til 27,0 prosent), mens andelen for jenter varierte mindre (9,6 til 12,9 prosent).

Nesten halvparten av ungdommene i materialet bodde i Oslo, det fylket som hadde høyest forekomst av vold fra ungdom, og det var forskjeller mellom bydelene². Gjennomsnittlig svarte 19,7 prosent av ungdommene i Osloundersøkelsen ja på at de hadde opplevd vold fra ungdom. Andelen varierte fra 15,6 til 23,9 prosent, og fordelingen mellom bydelene fulgte i liten grad det klassiske øst-vest skillet i levekår i byen. Mens østlige bydeler som Østensjø, Stovner og Alna lå høyt (23,9, 22,0 og 21,3 prosent), lå Søndre Nordstrand og Grorud

¹ For gutter er forskjellen på fylkene: $p < 0,001$, for jenter: $p = 0,032$. Forskjellen på jenters og gutters utsatthet for vold fra ungdom: $p < 0,001$.

² Vold fra annen ungdom (gutter og jenter sammen), forskjell på bydelene: $p = 0,002$. Ikke forskjell på bydelene for gutter og jenter hver for seg.

(16,8 og 18,2 prosent) under gjennomsnittet. Vestre Aker hadde høyere forekomst enn Gamle Oslo (20,2 mot 18,4 prosent). Vestkantbydelene Frogner og Ullern lå imidlertid lavt (15,6 og 17,2 prosent). Forekomst av vold fra annen ungdom i Oslo så altså ut til å variere noe uavhengig av levekårsindikatorer på bydelsnivå.

De viktigste funnene er at Oslo og Troms skilte seg ut som fylkene med høyest forekomst av vold fra ungdom og at gutter er mer utsatt enn jenter.

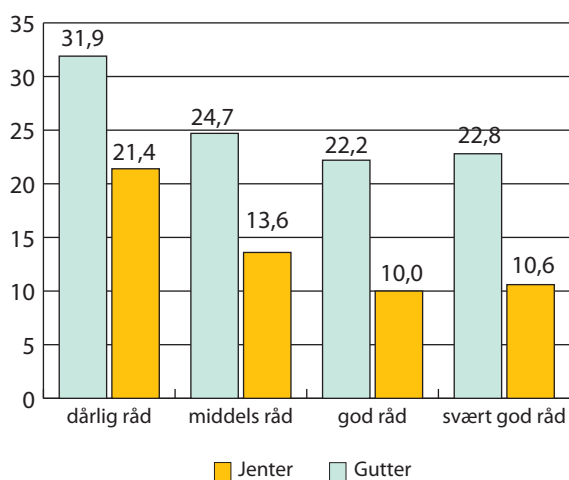
5.1.2 Familiebakgrunn og sosiale faktorer

I denne delen ser vi på sammenhengen mellom vold fra annen ungdom og sosioøkonomiske forhold. Resultatene viser at foreldrenes samlivsstatus, familiestruktur, ungdommenes egen vurdering av om de hadde god eller dårlig råd hjemme og foreldrenes tilknytning til arbeidslivet har sammenheng med å være utsatt.

a) Familiestruktur og foreldres samlivsstatus

Ungdom som hadde gifte eller samboende foreldre utgjorde 66 prosent av deltagerne i undersøkelsen. Disse rapporterte sjeldnere om vold fra ungdom enn ungdom i annen familiesituasjon. For de som ikke hadde gifte eller samboende foreldre gjorde det ingen forskjell om de bodde mest hos mor, mest hos far, eller med en av foreldrene og ny partner. De ganske få ungdommene som bodde i fosterhjem (113 personer, 0,7 prosent) og de som oppga å bo med "andre" (164 personer, 1,0 prosent), rapporterte spesielt ofte om vold fra ungdom. Mens det gjennomsnittlig var

Prosentandel utsatt for vold fra ungdom etter økonomi

Figur 2: Prosentandeler som rapporterte om vold fra ungdom siste år etter egen oppfatning av økonomien hjemme.

dobbelt så mange gutter som jenter som oppga vold fra annen ungdom (24 mot 12 prosent), var det ingen kjønnsforskjell blant de som bodde i fosterhjem, 32 prosent av jentene og 31 prosent av guttene i denne kategorien hadde opplevd vold fra annen ungdom de siste 12 månedene.

b) Økonomi

De fleste av deltagerne i undersøkelsen mente de hadde middels eller god råd hjemme. De relativt få ungdommene som mente de hadde dårlig råd (525 personer, 3,3 prosent), skilte seg ut med å oftere ha opplevd vold fra annen ungdom enn de med bedre råd³. Trettito prosent av guttene med dårlig råd rapporterte ungdomsvold, mens andelen var under 25 prosent i de tre andre kategoriene. De som mente de hadde middels råd oppga ungdomsvold bare noe oftere enn dem med god og svært god råd, som vist i figur 2.

c) Foreldres tilknytning til arbeidslivet

For både gutter og jenter var fars arbeidstilknytning viktig⁴, mens mors arbeidstilknytning så ut til å ha sammenheng med voldsutsatthet bare for jenter⁵. Ungdom med fedre som jobbet fulltid rapporterte sjeldnere om ungdomsvold enn ungdom med fedre som var arbeidsledige, trygdet eller døde. Jenter med mødre som var arbeidsledige, trygdet eller døde rapporterte oftere om ungdomsvold, men det var ingen forskjell på om mor arbeidet hel- eller deltid, tok utdanning eller var hjemmeværende. I denne studien oppga 1647 (10,4 prosent) av ungdommene at far, mor eller begge var trygdet. På grunn av dødsfall var 150 (0,9 prosent) av ungdommene uten mor og 327 (2,1 prosent) uten far.

d) Flytting

Å ha flyttet siste fem år hang sammen med å ha blitt utsatt for vold fra andre ungdommer siste år⁶. Andelen steg betydelig med antall ganger ungdommene hadde flyttet. Mens henholdsvis 22,0 prosent av guttene og 10,2 prosent av jentene som ikke hadde flyttet rapporterte ungdomsvold, gjorde 33,3 prosent av guttene og 23,3 prosent av jentene som hadde flyttet minst fem ganger det samme. De fleste av ungdommene hadde ikke flyttet, 2933 (18,4 prosent) hadde flyttet én gang, mens 1361 (8,5 prosent) hadde flyttet to til fire ganger og 155 (1,0 prosent) hadde flyttet minst fem ganger de siste fem årene.

³ $p < 0,001$

⁴ $p < 0,001$ for jenter og for gutter $p = 0,005$

⁵ $p < 0,001$

⁶ $p < 0,001$

e) Norsk, annen vestlig og ikke-vestlig familiebakgrunn

Det var ingen forskjeller av betydning mellom ungdom med norsk, annen vestlig eller ikke-vestlig familiebakgrunn når det gjaldt andelene som rapporterte om vold fra ungdom siste år. Av ungdommene i undersøkelsen hadde 1957 (12,3 prosent) mor og/eller far fra et ikke-vestlig land og 1324 (8,3 prosent) mor og/eller far fra et annet vestlig land enn Norge. Flertallet av de sist nevnte hadde også en norsk forelder.

5.1.3 Ungdomsvold og individuelle faktorer

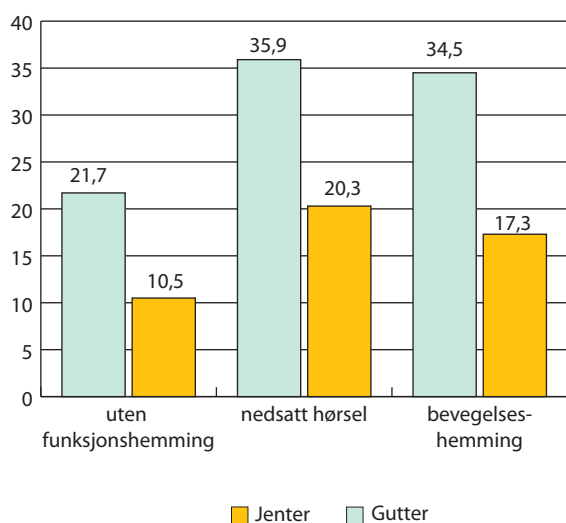
Utsatthet for vold fra ungdom varierte også med en rekke individuelle faktorer. I ungdomsundersøkelsene ble det spurt blant annet om syns-, hørsels- og bevegelseshemming og forhold til alkohol, skoleprestasjoner og mobbing.

a) Funksjonshemminger

Blant deltagerne i denne studien oppga 1157 (7,3 prosent) av ungdommene at de hadde litt nedsatt hørsel, 125 (0,8 prosent) oppga at hørselen var mye nedsatt, mens 3672 (23,1 prosent) hadde litt og 614 (3,9 prosent) mye nedsatt syn. Av deltagerne var også 318 (2,0 prosent) litt og 87 (0,5 prosent) mye bevegelseshemmet. Det ble funnet en sammenheng med ungdomsvold for nedsatt hørsel og bevegelseshemming, men ikke for nedsatt syn.

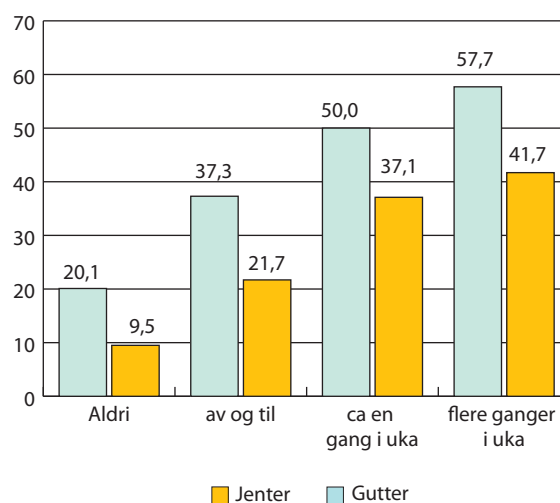
Av deltagerne som hadde litt eller mye nedsatt hørsel var 36 prosent av guttene og 21 prosent av jentene utsatt for vold fra ungdom siste år. Blant deltagerne

Prosentandel med og uten funksjonshemminger utsatt for vold fra ungdom

Figur 3: Prosentandel utsatt for vold fra ungdom siste år blant ungdom uten funksjonshemminger, med hørselshemming og med bevegelseshemming.

Prosent utsatt for vold fra ungdom etter hvor ofte de blir mobbet på skolen

Figur 4: Prosent utsatt for vold fra ungdom etter hvorvidt og hvor ofte de blir mobbet på skolen.

som var bevegelseshemmet var 34 prosent av guttene og 17 prosent av jentene utsatt. Til sammenlikning var 22 prosent av guttene og 11 prosent av jentene som ikke hadde funksjonsnedsettelse utsatt for vold fra ungdom. Separate analyser viser at ungdom med nedsatt hørsel eller bevegelseshemming også oftere ble mobbet enn andre ungdommer.

b) Mobbing

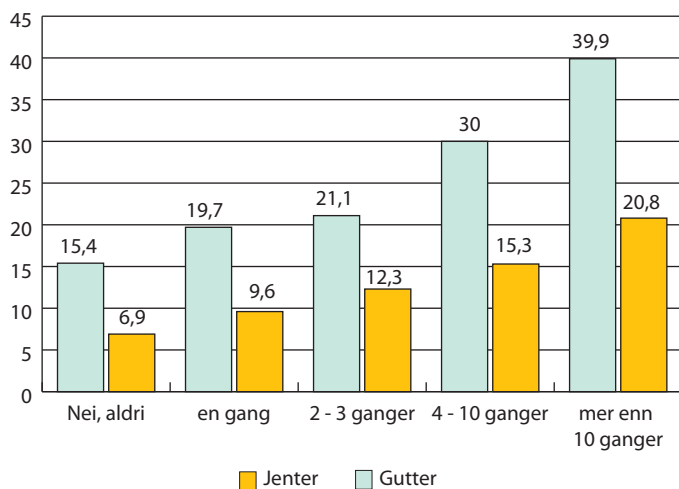
Å ha opplevd mobbing på skolen hadde ikke uventet sterk sammenheng med å være utsatt for ungdomsvold. Elleve prosent (n=1776) av ungdommene sa de ble mobbet på skolen av og til, mens to prosent rapporterte at de ble mobbet en eller flere ganger i uka.

c) Ungdommens alkoholbruk

Alkoholbruk viste seg å ha sterk sammenheng med å være utsatt for ungdomsvold. Ungdommer som hadde drukket seg beruset 10 ganger eller mer, 3274 (20,6 prosent), rapporterte høyere forekomst av vold enn andre ungdommer i studien. Førti prosent av guttene som hadde drukket seg beruset mer enn 10 ganger hadde vært utsatt for vold fra ungdom siste året, mot bare 15 prosent av dem som aldri hadde drukket seg beruset. For jenter var tilsvarende tall 21 mot 7 prosent. På tross av stor kjønnsforskjell i utsatthet for ungdomsvold, var altså jenter som hadde drukket seg beruset mer enn 10 ganger, mer utsatt enn gutter som aldri hadde gjort dette. En fjerdedel av deltagerne sa de aldri hadde drukket seg beruset.

⁷For både gutter og jenter: p <0,001

Prosent utsatt for vold fra ungdom etter hvor mange ganger beruset

Figur 5: Prosentandel utsatt for vold fra ungdom etter hvor ofte de selv hadde drukket seg beruset

d) Skolekarakterer

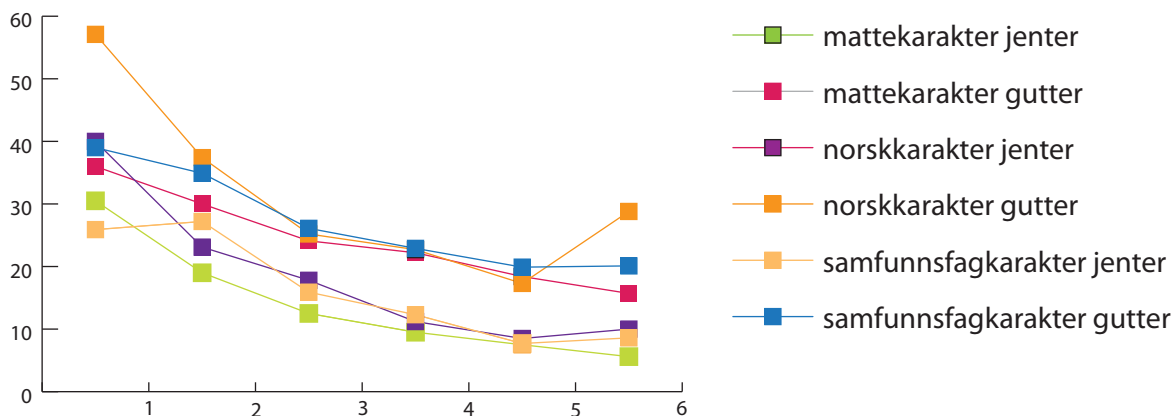
De som hadde de svakeste karakterene (1 og 2) i matematikk, norsk skriftlig eller samfunnsfag var mest utsatt for vold fra annen ungdom, mens de med karakterene 5 og 6 var minst utsatt. Det var 741 ungdommer (4,4 prosent) som hadde 2 eller dårligere i norsk, mens det var 2501 ungdommer (14,4 prosent) som hadde tilsvarende karakter i matematikk. (For eksempel var det blant gutter med 1 i norsk (som riktig nok bare var 33 personer) hele 57 prosent som hadde opplevd vold fra annen ungdom, mens bare 17,3 prosent av gutter med karakteren 5 hadde det.

5.1.4 Ungdomsvold og helse

a) Selvpoplevd generell helse

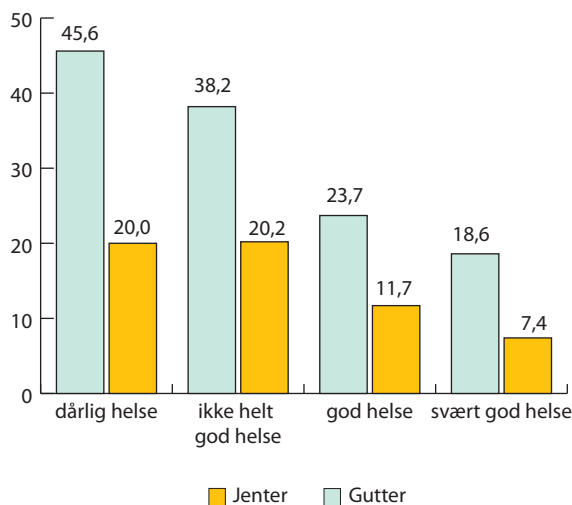
Over 45 prosent av guttene som rapporterte dårlig helse hadde blitt utsatt for ungdomsvold, mens under 20 prosent av guttene med svært god helse hadde det. De relativt få ungdommene som sa de hadde dårlig helse utgjorde bare 50 jenter og 68 gutter (0,7 prosent av deltagerne). De 11,0 prosent som oppga at helsen "ikke var helt god" (1061 jenter og 691 gutter) hadde imidlertid også vært utsatt for ungdomsvold nesten dobbelt så ofte som de 33,5 prosent med svært god helse. Flere gutter enn jenter mente de hadde svært god helse (3140 mot 2201).

Prosent utsatt for vold fra ungdom etter skolekarakterer

Figur 6: Prosentandel utsatt for vold fra annen ungdom etter skolekarakterer

Prosent utsatt for vold fra ungdom etter generell helse

Figur 7: Prosent utsatt for vold fra ungdom etter oppfatning av egen helse

b) Psykiske plager

Av deltagerne i undersøkelsen oppga 1030 ungdommer (6,5 prosent) at de hadde eller hadde hatt psykiske plager som de hadde søkt hjelp for. Det ble ikke gitt noen nærmere definisjon av "psykiske plager". Blant ungdommene som oppga psykiske plager var det 38,7 prosent av guttene og 22,0 prosent av jentene som rapporterte vold fra ungdom siste år. Blant dem som ikke hadde psykiske plager var det 22,1 prosent av guttene og 10,6 prosent av jentene som rapporterte det samme.

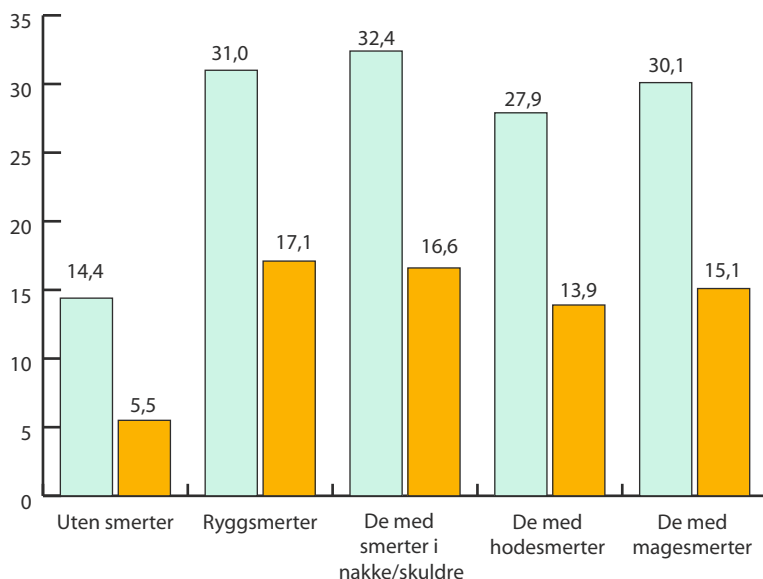
c) Smerter

Det å ha vært plaget med smerter i ulike kroppsdeler hang sammen med utsatthet for vold fra ungdom. Av deltagerne i undersøkelsene var det 5147 (32,3 prosent) som oppga å ha hatt smerter i nakke/skuldre, 4788 (30,1 prosent) i armer/ben, 4953 (31,1 prosent) magesmerter, 8392 (52,7 prosent) hodesmerter og 5252 (31,1 prosent) ryggsmarter. Blant de som oppga å ha vært plaget av smerter i nakke og/eller skuldre, magen eller hodet siste år, var det flere som hadde vært utsatt for vold fra ungdom enn dem som oppga ikke å ha smerter (figur 8).

5.1.5 Oppsummering – vold fra annen ungdom

- Totalt rapporterte 23,6 prosent av guttene og 11,8 prosent av jentene om vold fra annen ungdom siste år.
- Andelene varierte betydelig mellom de seks fylkene, med den høyeste forekomsten i Oslo (27 prosent for gutter). Oppland, som hadde den laveste forekomsten, lå ti prosentpoeng under Oslo i andel gutter som rapporterte ungdomsvold. Hedmark, Nordland og Finnmark hadde andeler litt høyere enn Oppland, mens Troms lå litt under Oslo i andel ungdomsvold.
- Gutter var mer enn dobbelt så ofte utsatt for vold fra ungdom som jenter.
- Ungdom med dårlig råd hjemme eller trygdede foreldre var oftere utsatt for vold fra andre ungdommer.
- Blant ungdom med bevegelseshemming og nedsatt hørsel var større andeler utsatt for ungdomsvold siste år, sammenlignet med unge uten funksjonshemming.

Prosent utsatt for vold etter ulike typer smerter

Figur 8: Prosentandel utsatt for vold fra annen ungdom blant dem som ikke oppga smerter og blant ungdom som oppga ulike typer smerter.

- Alkoholbruk, om og hvor mange ganger ungdommene har drukket seg beruset, hadde en sterk sammenheng med å være utsatt for vold fra ungdom.
- Mobbing på skolen og vold fra andre ungdommer kan være deler av samme fenomen i denne studien, da ungdom utsatt for vold også rapporterte om mobbing oftere enn andre ungdommer.
- Skolekarakterer hadde sammenheng med utsatthet for vold fra ungdom. Elever med svake karakterer ble utsatt for vold fra ungdom langt oftere enn dem med gode karakterer.
- Sammenhengen mellom vold fra ungdom og fysisk og psykisk helse var sterk. De voldsutsatte opplevde oftere enn andre sin egen helse som "dårlig" eller "ikke helt god", de oppga oftere psykiske plager og de hadde oftere opplevd smerter i mage, nakke/skuldre eller hode.

5.2 Vold fra voksne

5.2.1 Forekomst – forskjeller etter fylke og kjønn

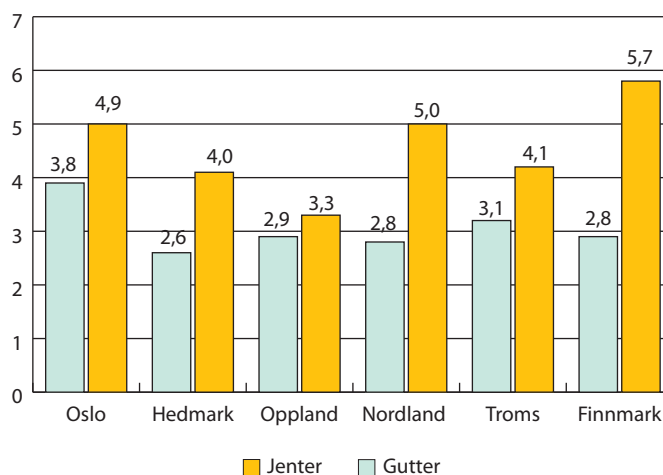
Andelen ungdommer som oppga at de har vært utsatt for vold fra voksne det siste året var totalt 3,9 prosent og dermed lavere enn andelen som var utsatt for vold fra ungdom. Blant jentene rapporterte 4,6 prosent at de hadde vært utsatt for slik vold det siste året, mot 3,3 prosent av guttene⁸.

Det er forskjeller mellom fylkene i andel ungdom utsatt for vold fra voksne⁹. Disse forskjellene er vist i figur 9. Oslo og Finnmark lå ganske likt og skilte seg ut med høyere tall enn de andre, henholdsvis 4,4 og 4,2 prosent, mens Hedmark og Oppland skilte seg ut med litt lavere andeler, henholdsvis 3,3 og 3,1 prosent. På grunn av det lave folketallet i Finnmark utgjør imidlertid de 4,4 prosent utsatt for vold fra voksne her bare et fåtall ungdommer, mens de 4,2 prosent i Oslo utgjør 320 ungdommer.

Tabell 2: Andel unge utsatt for vold fra voksne siste år etter kjønn

	nei	ja	ikke svart	Total
gutter	7531	260	162	7953
	94,7%	3,3%	2,0%	100,0
jenter	7501	366	110	7977
	94,0%	4,6%	1,4%	100,0
total	15032	626	272	15930
	94,4%	3,9%	1,7%	100,0

Prosent utsatt for vold fra voksne etter fylke

Figur 9: Prosentandel utsatt for vold fra voksne siste år etter fylker og kjønn

5.2.2 Familiebakgrunn og sosiale faktorer

a) Familiestruktur og foreldrenes samlivsstatus

Ungdom som hadde gifte eller samboende foreldre ble sjeldnere utsatt for vold fra voksne enn ungdom med foreldre som var ugifte, skilte eller døde. Det var en betydelig kjønnsforskjell. Jenter med ugifte eller skilte foreldre rapporterte oftere om vold fra voksne enn jenter med gifte eller samboende foreldre (8,2 prosent blant dem ugifte foreldre og 7,1 prosent blant dem med skilte foreldre mot 3,2 prosent blant dem med

⁸p < 0,001

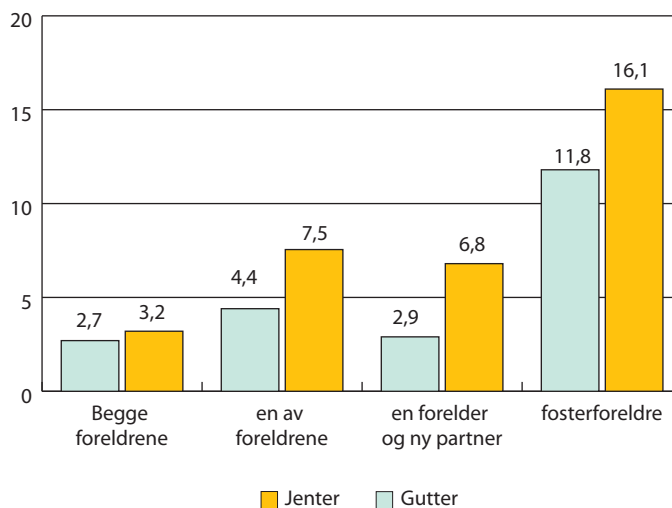
⁹p = 0,021

gifte/samboende foreldre), mens det for gutter bare var litt over et prosentpoengs forskjell (4,1 og 4,2 mot 2,8 prosent)¹⁰.

Det ble også funnet en klar sammenheng mellom voldsutsatthet og hvem ungdommene bodde sammen med¹¹. De som bodde sammen med begge foreldrene var minst utsatt (2,7 prosent for gutter og 3,2 prosent for jenter). Til sammen 10692 av ungdommene (67,1 prosent) bodde med både mor og far. Både gutter og jenter var oftere utsatt for vold fra voksne om de bodde med mor eller far alene enn med foreldrene sammen. I denne studien var det 2176 (13,7 prosent) av ungdommene som bodde med bare mor og 454 (2,8 prosent) som bodde med bare far.

Det å bo med én av foreldrene og ny partner hadde imidlertid ulik betydning for gutter og jenter. Jenter var nesten like utsatt for vold fra voksne om de bodde sammen med en av foreldrene med ny partner eller med bare én av foreldrene (6,8 og 7,6 prosent). Men blant gutter var det færre som rapporterte om vold fra voksne om de bodde sammen med en av foreldrene og ny partner enn med en av foreldrene alene (2,9 mot 4,8 prosent). De som bodde sammen med en av foreldrene og ny partner utgjorde i denne studien 1374 (8,6 prosent) ungdommer. De som bodde hos

Prosent utsatt for vold fra voksne etter hvem de bor sammen med

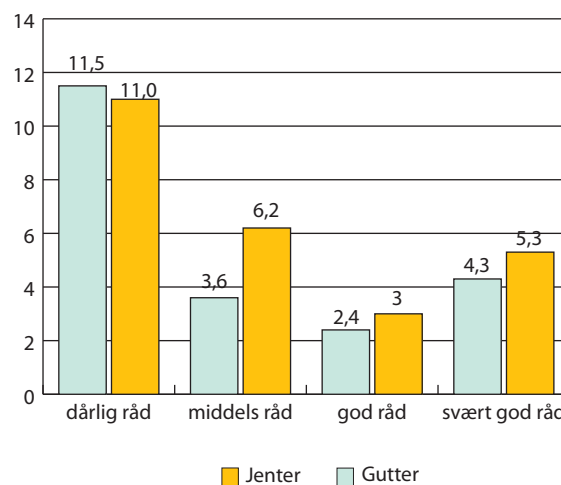
Figur 10: Andel utsatt for vold fra voksne etter hvem ungdommene bor sammen med.

fosterforeldre (eller "andre") utgjorde en liten, men utsatt gruppe: 11,8 prosent av guttene og 16,1 prosent av jentene hadde blant disse vært utsatt for vold fra voksne siste år. Det var relativt få av ungdommene i undersøkelsen som bodde i fosterhjem, 113 (0,7 prosent), og hos "andre", 164 (1,0 prosent).

b) Økonomi

De unges vurdering av økonomien hjemme hadde en klar sammenheng med utsatthet for vold fra voksne¹². I denne studien mente 525 (3,3 prosent) av ungdommene at familien hadde dårlig råd. De skilte seg ut med en større andel utsatt for vold fra voksne (11,5 prosent for gutter og 11,0 prosent for jenter), enn andelen blant dem med god råd, som var 2,4 prosent for gutter og 3,0 prosent for jenter. De 1529 (9,6 prosent) ungdommene som mente de hadde svært god råd lå imidlertid et par prosentpoeng høyere enn dem med god råd. De fleste av ungdommene plasserte seg i kategoriene med middels eller god råd.

Prosent utsatt for vold fra voksne etter økonomien hjemme

Figur 11: Prosentandel utsatt for vold fra voksne siste år etter egen oppfatning av økonomien hjemme

c) Foreldrenes tilknytning til yrkeslivet

Foreldrenes yrkestilknytning hadde litt ulik betydning for gutter og jenter. For begge kjønn var andelen voldsutsatte lavest blant dem med heltidsarbeidende mor og far (gutter 2,9 prosent, jenter 3,9 prosent),

¹⁰gutter: p = 0,002 jenter: p < 0,001

¹¹gutter og jenter: p < 0,001

¹²gutter og jenter: p < 0,001

mens gutter med trygdet far hadde høyere andel (6,7 prosent). For jenter ga trygdet mor eller trygdet far høyere andeler utsatt for vold sammenlignet med jenter med mor/far i fulltidsarbeid¹³. I denne studien var det 1647 (10,4 prosent) av ungdommene som oppga at far, mor eller begge var trygdet.

d) Flytting

Tre prosent av ungdom som ikke hadde flyttet oppga at de hadde opplevd vold fra voksne, mens 8,2 prosent av dem som hadde flyttet to til fire ganger de siste fem årene rapporterte om dette¹⁴. Blant dem som hadde flyttet fem eller flere ganger var det 13,5 prosent som oppga vold fra voksne. Til sammen 1361 ungdommer (8,5 prosent) hadde flyttet to til fire ganger, mens bare 155 ungdommer (1,0 prosent) hadde flyttet minst fem ganger.

e) Ungdom med ikke-vestlig bakgrunn

Ungdom med foreldre fra ikke-vestlige land sa oftere at de hadde opplevd vold fra voksne siste år enn ungdom med foreldre født i Norge. Mens 2,7 prosent av guttene med far født i Norge rapporterte om vold fra voksne, gjorde 6,7 prosent av guttene med far født i et ikke-vestlig land det samme. Tilsvarende tall for jenter var 4,1 mot 7,4 prosent. Andelene utsatt for vold fra voksne blant ungdom med ikke-vestlig mor var omtrent de samme som med ikke-vestlig far, bare litt lavere for gutter. Av ungdommene som deltok i undersøkelsen hadde 1812 (11,4 prosent) far fra et ikke-vestlig land. De fleste av disse hadde også mor fra et ikke-vestlig land, men 200 av dem hadde mor fra Norge. Av de 1742 (10,9 prosent) som hadde mor fra et ikke-vestlig land, var det 129 som hadde far fra Norge.

5.2.3 Vold fra voksne og individuelle faktorer

De fleste av de individuelle faktorene som hadde sammenheng med vold fra ungdom, hadde også en sammenheng med vold fra voksne. Blant annet ungdom med funksjonshemninger, med dårlige karakterer og som ofte har drukket seg beruset var flere utsatt for vold fra voksne.

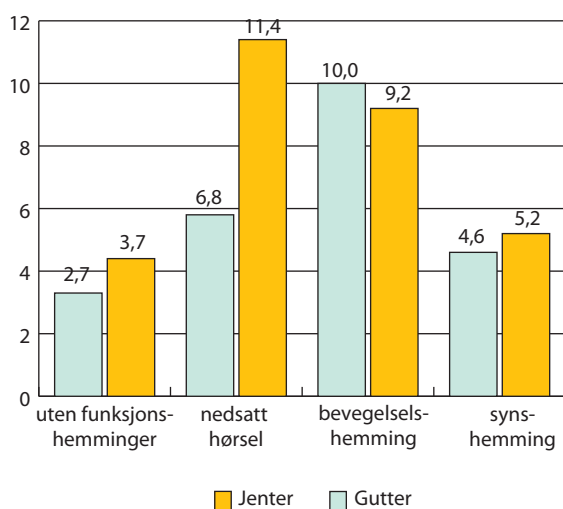
a) Funksjonshemninger

Funksjonshemmet ungdom er oftere utsatt for vold fra voksne utøvere. Det gjelder ungdom med nedsatt hørsel, bevegelseshemming eller synshemming. Blant deltagerne i denne studien oppga 1157 (7,3 prosent) av ungdommene at de hadde litt nedsatt hørsel, 125 (0,8 prosent) oppga at hørselen var mye nedsatt, mens 3672 (23,1 prosent) hadde litt nedsatt syn og 614 (3,9 prosent) hadde mye nedsatt syn. Av deltagerne var også 318 (2,0 prosent) litt bevegelseshemmet og 87 (0,5 prosent) mye bevegelseshemmet.

b) Mobbing

Å ha opplevd mobbing på skolen hadde en sterk sammenheng med vold fra voksne¹⁵. Blant jenter som opplevde mobbing en gang i uka eller oftere var andelen utsatt for vold fra voksne klart høyere enn blant dem som oppga at de aldri ble mobbet. Av deltagerne var 1776 (11,1 prosent) som sa de ble mobbet på skolen av og til, mens 469 ungdommer (2,8 prosent) rapporterte at de ble mobbet "omtrent en gang i uka" eller oftere.

Utsatt for vold fra voksne etter funksjonshemninger

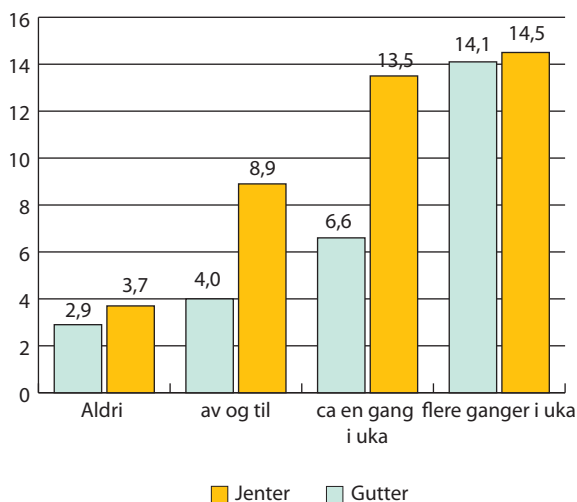
Figur 12: Prosentandel utsatt for vold fra voksne siste år for alle deltakerne, for de med nedsatt hørsel, for bevegelseshemmede og for synshemmede.

¹³Alle sammenhenger: $p < 0,001$, sammenhengen med mors arbeid for gutter $p = 0,002$

¹⁴Både gutter og jenter $p < 0,001$

¹⁵Gutter og jenter: $p < 0,001$

Prosent utsatt for vold fra voksne etter hvor ofte mobbet på skolen

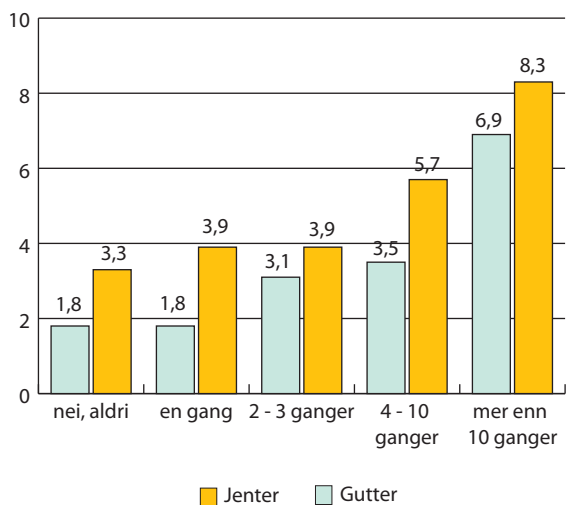

Figur 13: Prosentandel utsatt for vold fra voksne etter hvorvidt og hvor ofte ungdommene er blitt mobbet på skolen.

c) Ungdommenes alkoholforbruk

Alkoholbruk hos ungdom viste tydelig sammenheng med vold fra voksne, men sammenhengen var ikke like sterk som for vold fra ungdom. Ungdom som hadde vært beruset mer enn ti ganger, 3274 personer (20,6 prosent) oppga å ha opplevd vold fra voksne utøvere oftere enn dem som aldri hadde vært beruset 3948 personer, (24,8 prosent). Blant de som hadde drukket

Prosent utsatt for vold fra voksne etter antall ganger beruset

Figur 14: Prosentandel utsatt for vold fra voksne etter hvorvidt og hvor ofte de har drukket seg beruset.

seg beruset fire til ti ganger, 2035 (12,8 prosent), hadde rundt dobbelt så mange opplevd vold fra voksne som blant unge som aldri hadde vært beruset.

d) Skolekarakterer

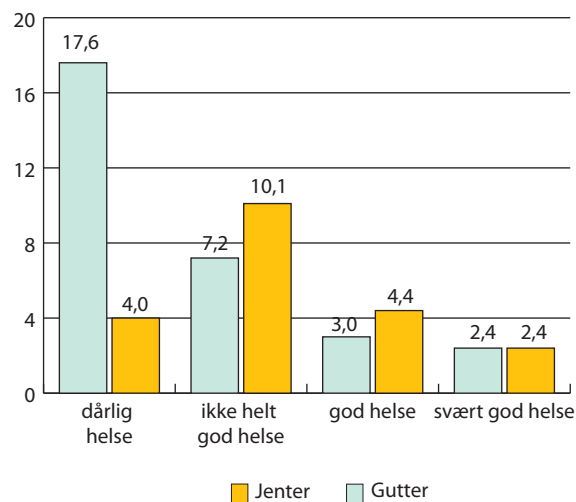
I forhold til karakterer på skolen var mønsteret svært likt det som ble funnet for vold fra ungdom. Blant unge med de laveste karakterene hadde flere vært utsatt for vold fra voksne enn blant dem med karakterene 5 og 6. Dette mønsteret var omtrent det samme for jenter og gutter, og for alle fagene som er undersøkt: Matematikk, samfunnsfag, engelsk og norsk skriftlig.¹⁶

5.2.4 Vold fra voksne og helse

a) Selvopplevd generell helse

Det ble funnet sammenheng mellom utsatthet for vold fra voksne og generell helse¹⁷, og forskjellen i rapportering av vold fra voksne mellom de med dårlig og de med god helse var større enn for vold fra ungdom. Blant dem som sa at helsen ikke var helt god 1742 personer, (11,0 prosent), var andelen utsatt for vold fra voksne vesentlig høyere enn blant dem med svært god helse 5341 personer, (33,5 prosent) ungdommer. Relativt få ungdommer, (0,7 prosent), sa at de hadde dårlig helse.

Prosent utsatt for vold fra voksne etter helse

Figur 15: Prosentandel utsatt for vold fra voksne etter oppfatning av egen helse.

¹⁶ Alle sammenhengene: $p < 0,001$

¹⁷ For både gutter og jenter: $p < 0,001$

b) Psykiske plager

Andelen utsatte for vold fra voksne blant dem som oppga å ha psykiske plager, totalt 1030 personer, (6,5 prosent) var høyere enn blant dem som ikke hadde slike plager. Blant dem som ikke hadde psykiske plager oppga 3,3 prosent at de hadde opplevd vold fra voksne, mens 11,5 prosent av dem med psykiske plager oppga dette.

5.2.5 Oppsummering vold fra voksne

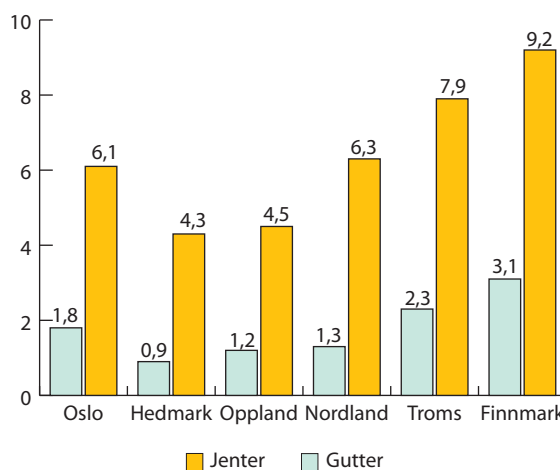
- Totalt 3,9 prosent av ungdommene oppga at de hadde vært utsatt for vold fra voksne siste år.
- Finnmark og Oslo lå ganske likt i andel ungdom utsatt for vold fra voksne, og skilte seg ut som fylkene med høyest forekomst. Oppland og Hedmark hadde de laveste andelen, mens Nordland og Troms lå midt i mellom.
- Jenter var oftere utsatt for vold fra voksne enn det gutter var.
- Å ha foreldre som hadde vært arbeidsløse eller trygdet siste år hadde en klar sammenheng med å ha opplevd vold fra voksne.
- Ungdom med nedsatt hørsel, bevegelseshemming og synshemming var oftere utsatt for vold fra voksne enn ungdom uten funksjonshemming.
- Det var sammenheng mellom ungdommens alkoholbruk og utsatthet for vold fra voksne, og andelen utsatte steg med antall ganger ungdommene hadde drukket seg beruset. Denne sammenhengen var imidlertid ikke så sterk som den som ble funnet for ungdomsvold.
- Oppfatning av egen helse hadde en sterk sammenheng med utsatthet for vold fra voksne, og forskjellen mellom dem med god og dårlig helse var enda større enn det som ble funnet for vold fra ungdom.
- Psykiske plager hang sammen med vold fra voksne. Forskjellen i voldsutsatthet mellom de som hadde psykiske plager og de som ikke hadde det var enda større enn for vold fra ungdom.

5.3 Seksuelle overgrep

5.3.1 Forekomst – forskjeller etter fylke og kjønn

Totalt var det 484 jenter (6,1 prosent) og 131 gutter (1,6 prosent) som oppga å ha vært utsatt for et seksuelt overgrep siste år¹⁹.

Forekomsten av seksuelle overgrep var ulik i de forskjellige fylkene²⁰. Finnmark skilte seg ut med høyest forekomst av overgrep mot både jenter og gutter. Nesten hver tiende jente i Finnmark oppga å ha vært utsatt for et seksuelt overgrep siste år, mens Oppland og Hedmark hadde lavest forekomst. Det var ingen forskjell av betydning i forekomsten av seksuelle overgrep i de ulike bydelene i Oslo.

Figur 16: Prosentandel utsatt for seksuelle overgrep siste år, fordelt på fylker.

5.3.2 Familiebakgrunn og sosiale faktorer

De fleste sosiale og familiemessige forhold som hadde sammenheng med voldsutsatthet, hadde også sammenheng med seksuelle overgrep. Foreldrenes samlivsstatus og tilknytning til arbeidslivet, økonomi i hjemmet og familiestruktur hang sammen med utsatthet for overgrep. Disse sammenhengene er tydelige for begge kjønn, selv om antallet gutter som sa de hadde vært utsatt for overgrep var relativt lavt.

a) Familiestruktur og foreldrenes samlivsstatus

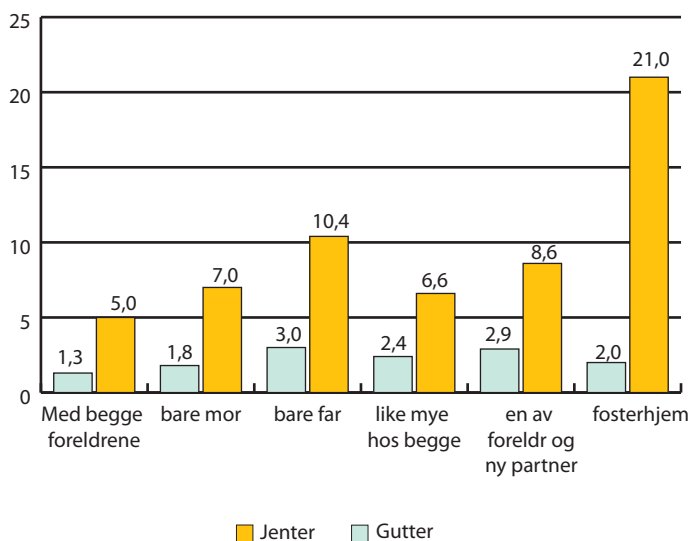
Ungdom som hadde gifte eller samboende foreldre, 10533 personer (66 prosent av deltagerne), var minst utsatt for seksuelle overgrep²¹ (5 prosent av jentene og 1,3 prosent av guttene), mens det blant ungdom som hadde foreldre som var ugifte, skilte eller var døde var flere som rapporterte om overgrep. Disse sammenhengene ble imidlertid påvirket av blant annet økonomi hjemme, arbeidsløshet, trygd og ungdommens alkoholbruk. Blant ungdommene som oppga å bo i fosterhjem, i alt 113 personer (0,7 prosent) eller hos "andre", i alt 164 personer (1,0 prosent) var andelen som rapporterte seksuelle overgrep høyest.

¹⁹Kjønnforskjellene: $p < 0,001$

²⁰For gutter: $p = 0,034$, for jenter $p = 0,006$

²¹For både gutter og jenter: $p < 0,001$

Prosent utsatt for seksuelle overgrep etter hvem de bor sammen med

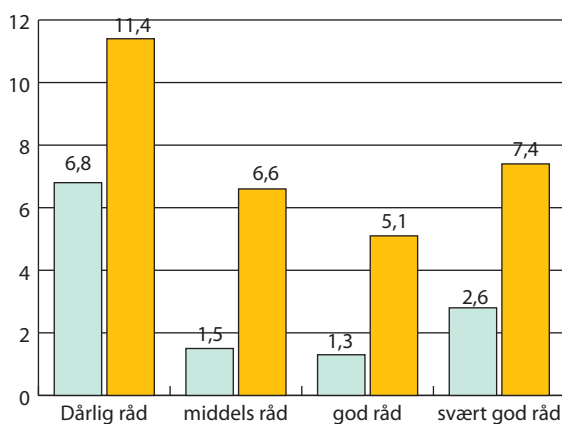

Figur 17: Prosentandel utsatt for seksuelle overgrep siste år, etter hvem de bor sammen med.

b) Økonomi

Sammenhengen med økonomisk situasjon i familien følger omtrent samme mønster som utsatthet for vold fra voksne; de med dårlig råd skilte seg ut som spesielt utsatte, mens den laveste andelen overgrepsutsatte var blant ungdom som sa at familien hadde god råd. Blant de med svært god råd var imidlertid andelen høyere enn for dem med middels råd. Til sammen 525 (3,3 prosent) av ungdommene i undersøkelsene mente de hadde dårlig råd, 5188 (32,6 prosent) middels råd,

Prosent utsatt for seksuelle overgrep etter økonomien hjemme

Figur 18: Prosentandel utsatt for seksuelle overgrep siste år etter økonomi hjemme

8412 (52,8 prosent) god råd og 1529 (9,6 prosent) svært god råd.

c) Foreldrenes tilknytning til arbeidslivet

Ungdommer fra hjem der både mor og far jobbet heltid rapporterte sjeldnere om seksuelle overgrep enn andre grupper. Andelen gutter utsatt for seksuelle overgrep var litt høyere om mor eller far var trygdet, blant jenter var andelen utsatte høyere om far var trygdet.

d) Flytting

Det å ha flyttet de siste fem årene hang sammen med økt utsatthet for seksuelle overgrep²². Jenter som hadde flyttet to eller flere ganger var mer enn dobbelt så ofte utsatt for et overgrep siste år som jenter som ikke hadde flyttet (11,3 mot 5,2 prosent). For gutter var det relative forholdet omtrent det samme (2,5 mot 1,4 prosent). Av deltagerne i undersøkelsen var det 1516 (9,5 prosent) som hadde flyttet to eller flere ganger.

e) Ikke-vestlig bakgrunn

Jenter med foreldre fra ikke-vestlige land rapporterte sjeldnere om seksuelle overgrep enn jenter med foreldre født i Norge. Mens 6,4 prosent av jentene med far født i Norge oppga å ha vært utsatt for et seksuelt overgrep siste år, sa bare 3,5 prosent av jentene med far født i et ikke-vestlig land det samme.

²²p < 0,001

For gutter var derimot forholdet at prosentandelen som rapporterte om seksuelle overgrep var høyere dersom far var født i et ikke-vestlig land enn når far var født i Norge (1,4 mot 3,1 prosent)²³. Av ungdommene i undersøkelsen hadde i alt 1957 (12,3 prosent) mor og/eller far fra et ikke-vestlig land. Totalt i studien var det bare 131 gutter som oppga å ha opplevd et seksuelt overgrep siste år, dermed hadde bare et mindre antall far fra et ikke-vestlig land.

5.3.3 Seksuelle overgrep og individuelle faktorer

a) Funksjonshemninger

Blant gutter var bevegelseshemming, synshemming og nedsatt hørsel forbundet med økt utsatthet for seksuelle overgrep²⁴, mens det for jenter bare gjaldt dem med nedsatt hørsel²⁵. Blant gutter uten bevegelseshemming var det 1,3 prosent som sa de hadde opplevd et seksuelt overgrep, mens det blant dem som var litt eller mye bevegelseshemmet, var 10,1 og 16,7 prosent som sa ja på dette spørsmålet. Til sammen 158 gutter (2,1 prosent av guttene i studien) var litt bevegelseshemmet, og 62 (0,8 prosent) var mye bevegelseshemmet. For gutter med synshemming var ikke forskjellene store, der var andelene 2,4 og 3,5 prosent for dem som var litt og mye synshemmet. Av guttene i

studien var 1430 (18,8 prosent) litt synshemmet og 231 (2,9 prosent) mye synshemmet.

Av deltagerne var det 1157 totalt (7,3 prosent) som oppga litt nedsatt hørsel, og 125 (0,8 prosent) oppga mye nedsatt hørsel. Blant dem som hadde "mye" nedsatt hørsel var det 19,4 prosent av guttene og 15,5 prosent av jentene som hadde vært utsatt for et seksuelt overgrep siste år. Blant dem med litt nedsatt hørsel var det 3,1 prosent gutter og 12,3 prosent jenter som oppga det samme.

b) Utdanningsplaner

I undersøkelsen ble ungdommene også spurt om den høyeste utdanningen de hadde planlagt å ta. Dette spørsmålet hadde sammenheng med seksuelle overgrep for både gutter og jenter²⁶. Blant gutter var det de som planla bare ett år på videregående skole som skilte seg ut med en høy forekomst av seksuelle overgrep (10,9 prosent mot 1,6 prosent i hele materialet). Antallet gutter utsatt for overgrep var såpass lavt at dette tallet må tolkes med forsiktighet: Bare 0,7 prosent av guttene planla bare ett år på videregående skole. De som planla høyere utdanning skilte seg ut med lav forekomst (1,3 prosent for lavere grad og 0,9 prosent for høyere grad). Det var 2281 (29,3 prosent) av guttene som planla høyere utdanning av høyere grad og 1122 (14,4 prosent) som planla å ta en lavere grad.

Foto: Health and Medicine

²³p = 0,002

²⁴hørsels- og bevegelseshemming for gutter: p < 0,001, synshemming: p = 0,001

²⁵p < 0,001

²⁶begge kjønn p = 0,001

Blant jenter hadde de som planla en yrkesfaglig videregående utdanning oftere enn andre vært utsatt for seksuelle overgrep (8,2 prosent mot 6,1 prosent i hele materialet). Det var 1742 av jentene (22,1 prosent) som planla yrkesfaglig utdanning. Blant de som planla en høyere utdanning var andelen utsatt for overgrep 5,2 prosent, både for lavere og høyere grad. Til sammen 4007 (51,4 prosent) av jentene planla høyere utdanning av lavere eller høyere grad.

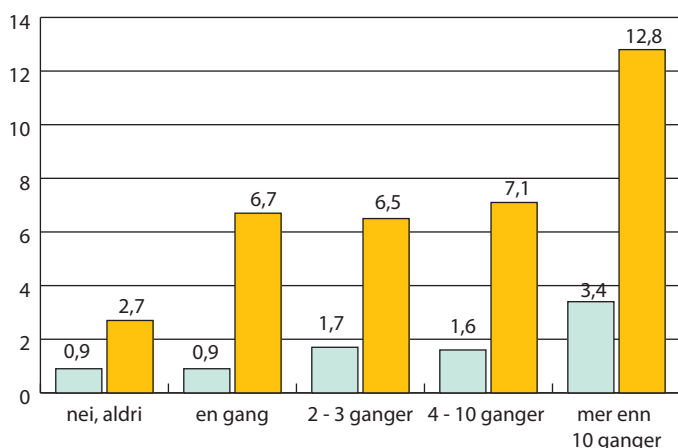
c) Ungdommens alkoholbruk

Figur 19 viser utsatthet for seksuelle overgrep siste år i forhold til bruk av alkohol. Blant de som hadde drukket seg beruset mer enn 10 ganger, 3274 (20,6 prosent) av deltagerne i studien, var andelen utsatt for seksuelle overgrep vesentlig større enn blant dem som aldri hadde gjort det, 3948 personer, (24,8 prosent) av deltagerne. Selv om seksuelle overgrep langt oftere rammet jenter, var gutter som hadde vært beruset mer enn ti ganger oftere utsatt enn jenter som aldri hadde

vært beruset. Sammenhengen mellom alkoholrus og seksuelle overgrep var sterk, og ble i liten grad påvirket av andre faktorer. De som hadde vært beruset en gang utgjorde 1381 (8,7 prosent) av deltagerne, to til tre ganger beruset ble oppgitt av 2224 (14,0 prosent) mens 2035 (12,8 prosent av deltagerne) hadde vært beruset fire til ti ganger.

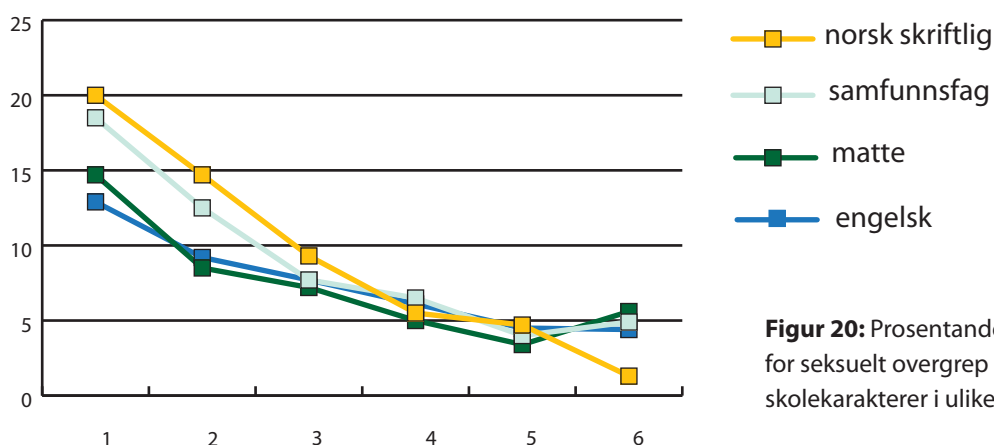
d) Skolekarakterer

Figur 20 viser sammenhengen mellom seksuelle overgrep og skolekarakterer blant jenter²⁷. Mens 15 prosent av jentene som fikk karakteren 2 i norsk skriftlig hadde opplevd overgrep, hadde bare 1,3 prosent av dem som fikk karakteren 6 opplevd det. 143 (1,9 prosent) av jentene hadde fått karakteren 2, mens 160, (2,1 prosent) hadde fått karakteren 6. I figur 19 vises sammenhengen mellom skolekarakterer og prosentandel utsatt for seksuelle overgrep for jenter. På grunn av at antall gutter utsatt for overgrep var så lavt vises denne sammenhengen bare for jenter.

Figur 19: Prosentandel utsatt for seksuelle overgrep etter hvor mange ganger de unge har vært beruset.

Prosent jenter utsatt for seksuelle overgrep etter skolekarakterer

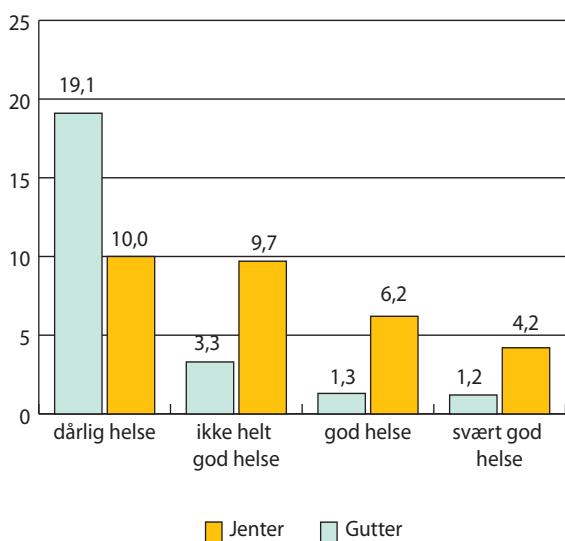
Figur 20: Prosentandel utsatt for seksuelt overgrep etter skolekarakterer i ulike fag, bare jenter.

²⁷Alle sammenhengene for begge kjønn ($p < 0,001$)

5.3.4 Seksuelle overgrep og helse

a) Selvrapportert generell helse

Hovedtendensen i resultatene er at jo bedre ungdommene vurderer sin egen helsetilstand, jo mindre er andelen som sier de har vært utsatt for seksuelle overgrep. For selvrapportert generell helse skilte de med dårlig helse seg ut med spesielt store andeler utsatt for seksuelle overgrep²⁸. Det var imidlertid få av ungdommene i undersøkelsen som mente de hadde dårlig helse, 118, (0,7 prosent). Antall ungdommer som mente helse "ikke var helt god" var 1742 (11,0 prosent), 8487 (53,3 prosent) mente helse var god og 5341 (33,5 prosent) svært god.

Figur 21: Prosentandel utsatt for seksuelle overgrep siste år etter oppfatning av egen helse

b) Psykiske plager

Også spørsmålet om en har eller har hatt psykiske helseplager viste sammenheng med utsatthet for seksuelle overgrep²⁹. I alt 5,8 prosent av guttene og 15,9 prosent av jentene som hadde psykiske plager hadde vært utsatt for overgrep, mot henholdsvis 1,2 og 4,2 prosent blant dem som ikke hadde det. Antall ungdommer som rapporterte om psykiske plager i denne studien var 1030 (6,5 prosent).

5.3.5 Oppsummering seksuelle overgrep

- I alt 1,6 prosent av guttene og 6,1 prosent av jentene som deltok i undersøkelsen rapporterte at de hadde opplevd seksuelle overgrep siste år.
- Prosentandelen ungdom som hadde opplevd seksuelle overgrep siste år varierte mellom fylkene. Finnmark skilte seg ut med den høyeste andelen overgrepsutsatte: 3,1 prosent gutter og 9,2 prosent jenter.
- Ungdom som oppfatter familien som spesielt vanskelig stilt økonomisk rapporterer oftere seksuelle overgrep enn andre. Andelen var høyest blant ungdom som bodde i fosterhjem eller hadde foreldre som mottok trygd.
- Jenter med foreldre som var født i et ikke-vestlig land var sjeldnere utsatt for seksuelt overgrep enn jenter med foreldre født i Norge.
- Alkoholbruk hadde en sterk sammenheng med utsatthet for seksuelle overgrep, og andelen utsatte steg med antall ganger ungdommene hadde drukket seg beruset.
- Det ble funnet sammenhenger mellom seksuelle overgrep og helserelaterte forhold. Dette gjaldt både selvrapportert generell helse, psykiske helseplager, nedsatt hørsel og bevegelseshemming.

5.4 Ungdom som er utsatt for vold fra både ungdom og voksne, eller vold og seksuelle overgrep

5.4.1 Forekomst – forskjeller etter fylke og kjønn

Vold fra ungdom, vold fra voksne og seksuelle overgrep har hittil i rapporten blitt sett på som atskilte fenomener, men en andel av ungdommene i undersøkelsene oppga å ha vært utsatt for to eller tre av disse typene krenkelser. Å ha vært utsatt for vold både fra ungdom og voksne og et seksuelt overgrep siste år var relativt sjeldent, til sammen 70 ungdommer (0,4 prosent) oppga dette. Blant dem var 54 jenter og 16 gutter. Atskillig flere var utsatt for to av typene krenkelser, til sammen 458 (2,9 prosent). De største gruppene var 158 gutter som hadde opplevd vold fra både ungdom og voksne, og 101 jenter som hadde opplevd vold fra ungdom og seksuelle overgrep (se figur 22).

Det var forskjell på fylkene i andelen som var utsatt for flere krenkelser. De trippelt utsatte var likevel såpass få at det gir liten mening å snakke om fylkesforskjeller. De dobbelt utsatte var imidlertid overrepresentert i Finnmark og i Oslo, der de utgjorde henholdsvis 4,0

²⁸Sammenhengen for begge kjønn $p < 0,001$

²⁹for begge kjønn $p < 0,001$

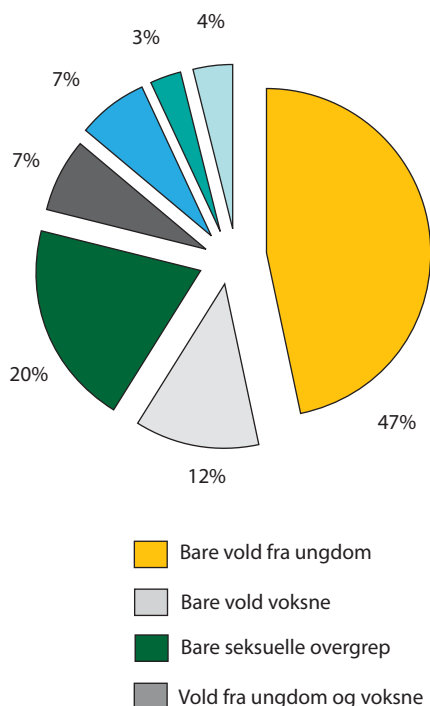
og 3,2 prosent av deltagerne i undersøkelsen. Figur 22 viser fordelingen av kombinasjonene av ulike typer krenkelses blant de ungdommene som er utsatt: for jenter til venstre og gutter til høyre. Det ser ut til at jenter som var voldsutsatt, i større grad enn gutter var utsatt for to og tre typer krenkelses, men andelen jenter som ikke hadde vært utsatt for noen av delene er samtidig større.

5.4.2 Flere typer krenkelses og sosiale faktorer

De fleste av de forholdene som tidligere i rapporten ble funnet å ha en sammenheng med utsatthet for én av typene vold eller seksuelle overgrep, har også en sammenheng med andelen som er utsatt for to eller tre typer krenkelses. Helse viste den sterkeste sammenheng med å være dobbelt og trippelt utsatt, men også en rekke sosiale forhold har sammenheng med å være utsatt for flere typer krenkelses.

a) Foreldrenes tilknytning til arbeidslivet

Blant ungdom med foreldre som hadde vært trygdet siste år, var det nesten tre ganger så mange som var dobbelt eller trippelt utsatt, som blant dem uten trygdede foreldre (6,4 mot 2,6 prosent dobbelt utsatte, og 1,8 mot 0,3 prosent trippelt utsatte). Forskjellen på de to gruppene i andelen som var utsatt for bare én krenkelse var mindre (22,2 mot 18,0 prosent)³⁰.

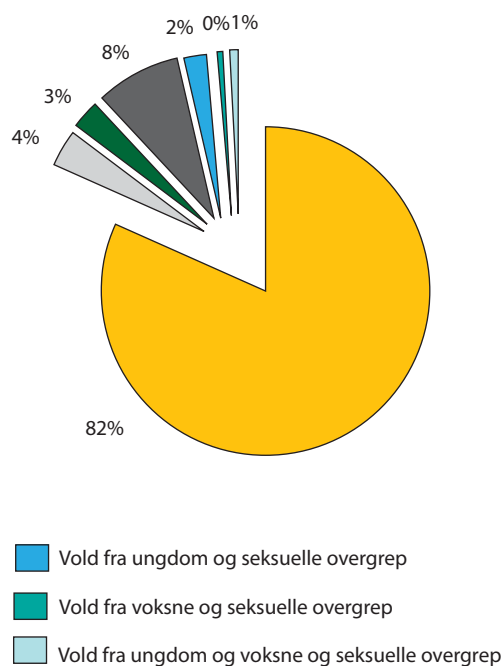
b) Flytting

Blant deltagerne i studien hadde 2933 (18,4 prosent) flyttet én gang siste fem år og 1361 ungdommer (8,5 prosent) hadde flyttet to til fire ganger siste fem år, mens bare 155 ungdommer (1,0 prosent) hadde flyttet minst fem ganger. Det å ha flyttet viste seg å ha en betydelig sammenheng med dobbelt og trippelt utsatthet³¹. Prosentandelen dobbelt utsatte steg fra 2,3 prosent blant de som ikke hadde flyttet, til 3,6 prosent for de som hadde flyttet én gang, 5,5 prosent for de som hadde flyttet to til fire ganger og 9,6 prosent for dem som hadde flyttet fem ganger eller mer.

Økningen i prosentandelen trippelt utsatte fulgte et liknende mønster: Fra 0,3 prosent for dem som ikke hadde flyttet, til 0,4 for dem som hadde flyttet én gang, 1,4 for to til fire ganger og 2,1 prosent for dem som hadde flyttet fem ganger eller mer.

c) Økonomi

Prosentandelen dobbelt og trippelt utsatte var størst blant dem med dårlig råd. Blant de 525 (0,7 prosent) av deltagerne i studien som hadde dårlig råd var det 2,1 prosent trippelt utsatte og 8,3 prosent dobbelt utsatte. Blant dem med middels, god og svært god råd var svært få trippelt utsatte, rundt 0,5 prosent, mens andelen dobbelt utsatte var mindre halvparten av det den var blant dem med dårlig råd, 2,0 til 3,7 prosent.

Figur 22: Utsatte jenters (til venstre) og gutters fordeling på ulike kombinasjoner av vold og overgrep.

³⁰p < 0,001

³¹p < 0,001

5.4.3 Flere typer krenkelser og helse

Prosentandelene som hadde psykiske helseplager, som opplevde sin helse som dårlig og som hadde smerter i ulike kroppsdeler, steg med flere typer krenkelser³².

a) Selvopplevd generell helse

I hele materialet oppga 0,7 prosent av ungdommene at de hadde dårlig helse, mens andelen blant dem som hadde opplevd to eller tre typer krenkelser var henholdsvis 2,0 og 10,6 prosent. Også blant dem som sa at helsa ikke var helt god, var de som hadde opplevd to eller tre typer krenkelser overrepresentert (henholdsvis 25,2 og 24,2 prosent mot 11,1 prosent totalt). Blant dem med god og svært god helse var de dobbelt og trippelt utsatte tilsvarende underrepresentert. For eksempel mente 34 prosent av deltagerne at de hadde svært god helse, mens andelen blant de trippelt utsatte som mente det samme var 13,6 prosent.

b) Funksjonshemminger

Prosentandelen med funksjonshemminger var høyere blant de som hadde opplevd flere typer krenkelser. Andelen med litt eller mye nedsatt hørsel var mye høyere blant de relativt få som hadde opplevd to eller tre typer krenkelser, og det var også en større andel bevegelseshemmede i disse spesielt utsatte gruppene. Blant deltagerne i denne studien oppga 1157 (7,3 prosent) av ungdommene at de hadde litt nedsatt hørsel, 125 (0,8 prosent) oppga at hørselen var mye nedsatt. Blant de som var utsatt for én type krenkelse hadde 11,9 prosent litt nedsatt hørsel, blant de som var utsatt for to typer hadde 17,4 prosent litt nedsatt

hørsel, mens 23,4 prosent av de som rapporterte tre typer krenkelser hadde litt nedsatt hørsel. Andelen med mye nedsatt hørsel var 1,2 prosent i gruppen som rapporterte én type krenkelse, 2,4 prosent i gruppen med to typer krenkelser og 6,3 prosent i gruppen med tre typer krenkelser.

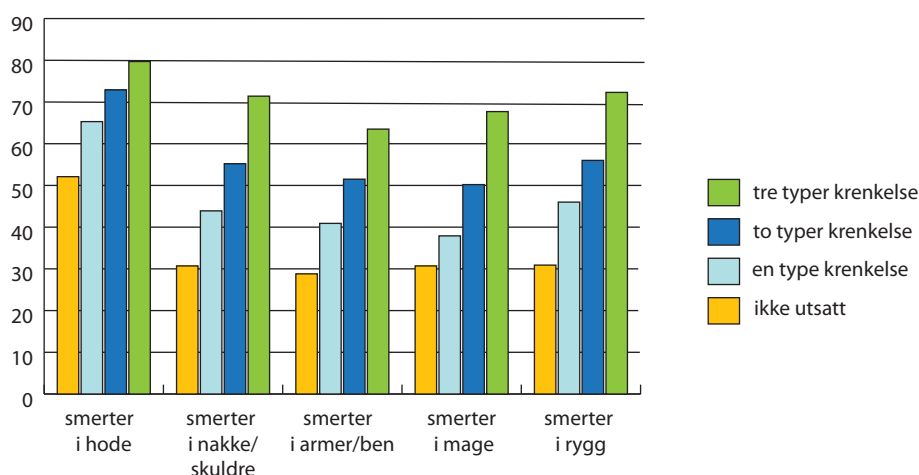
Av deltagerne i undersøkelsen var 318 (2,0 prosent) litt bevegelseshemmet og 87 (0,5 prosent) mye bevegelseshemmet. Andelen som var litt bevegelseshemmet steg fra 1,7 prosent blant de som ikke var utsatt, til 4,8 prosent i gruppen som var utsatt for to typer krenkelser og 7,9 prosent blant dem som var utsatt for tre typer krenkelser. Andelen som var mye bevegelseshemmet fulgte et lignende mønster, men her var gruppene svært små: fra 0,5 prosent blant dem som ikke var utsatt til 1,7 prosent i gruppen som var utsatt for to typer krenkelser og 4,8 prosent i gruppen som var utsatt for tre.

c) Psykiske plager

Til sammen 1030 (6,5 prosent) av deltagerne i studien oppga å ha eller å ha hatt psykiske plager. Mens andelen med psykiske plager blant dem som ikke var utsatt var 5,3 prosent, hadde 10,9 prosent av dem som var utsatt for én type krenkelse psykiske plager, 19,0 prosent blant de dobbelt utsatte og 42,6 prosent blant de trippelt utsatte.

d) Smerter

Andelen som sa at de hadde opplevd smerter siste år, steg med antall typer krenkelser ungdommene hadde

Figur 23: Prosentandel som har hatt smerter i ulike kroppsdeler siste år, for ungdom utsatt for ingen, en, to eller tre typer krenkelser (vold fra ungdom, vold fra voksne eller seksuelle overgrep).

³²p < 0,001

vært utsatt for. Av deltagerne i undersøkelsene var det 5147 (32,3 prosent) som oppga å ha hatt smerter i nakke/skuldre, 4788 (30,1 prosent) i armer/ben, 4953 (31,1 prosent) magesmerter, 8392 (52,7 prosent) hode-smerter og 5252 (31,1 prosent) ryggsmertesmerter. I figur 22 (under) vises andelen ungdommer med smerteplager etter antall typer krenkelser de har opplevd siste år.

5.4.4 Oppsummering - flere typer krenkelser

- Andelen ungdommer som rapporterte vold både fra ungdom og voksne og et seksuelt overgrep siste år utgjorde 0,4 prosent av deltagerne (54 jenter og 16 gutter).
- Flere rapporterte at de hadde vært utsatt for to av typene krenkelser, disse utgjorde 2,9 prosent (216 gutter og 242 jenter) av deltagerne.
- De sosiale forholdene som hang sammen med å være utsatt for én av typene krenkelse, viste enda sterkere sammenheng med å være utsatt for flere krenkelser.
- Andelen som oppga dårlig helse, psykiske plager og smerter var høyere blant dem som hadde opplevd to eller tre typer krenkelser enn dem som hadde opplevd én.

6.1 Forekomst av vold og seksuelle overgrep

Vold fra ungdom

Totalt var 23,6 prosent av guttene og 11,8 prosent av jentene i de seks fylkene utsatt for vold fra annen ungdom siste år. Disse analysene bekrefter funn i tidligere undersøkelser i Norge om at ungdom utsettes for vold i stor grad (Gautun, 1996; Haaland, 2000; Øia, 2007). I disse tidligere undersøkelsene har andelen ungdom utsatt for vold fra andre ungdommer variert mellom 10 og 30 prosent siste år og flere gutter enn jenter var utsatt.

Det er ikke gjort landsdekkende undersøkelser i Norge, så det er vanskelig å si noe sikkert om geografiske forskjeller. De tidligere undersøkelsene fant at ungdom i Oslo var mer utsatt for vold fra annen ungdom, både sammenlignet med bykommuner som Drammen, Stavanger og Kristiansand (Haaland, 2000) og utvalgte landkommuner (Gautun, 1996). Også vår studie bekrefter en hypotese om at Oslo-ungdom kan være mer utsatt enn ungdom i resten av landet. Det er imidlertid verdt å merke seg at forskjellen på Oslo og Troms var liten, slik at de to fylkene i realiteten kan ha samme utsatthet. I de fire andre fylkene var prosentandelen gutter utsatt for vold fra annen ungdom 3 – 10 prosentpoeng lavere enn i Oslo og Troms.

Undersøkelser internasjonalt om forekomsten av ungdomsvold har få klare konklusjoner. Stein og medarbeidere (2003) gikk gjennom 37 ulike amerikanske studier og konkluderte med at det ikke var mulig å komme fram til et generelt anslag for forekomst av ungdomsvold, siden geografisk og sosial variasjonen var så stor.

Vold fra voksne

Vold fra voksne hadde et langt mindre omfang enn vold fra andre ungdommer. Totalt oppga 3,9 prosent av deltagerne at de hadde vært utsatt for vold fra voksne det siste året; 4,6 prosent av jentene og 3,3 prosent av guttene. Her var Finnmark og Oslo de fylkene som skilte seg ut med høyest prosentandeler, henholdsvis 4,4 og 4,2 prosent. Disse tallene stemmer godt overens

med det Øia (2007) fant blant 15-17-åringer i Oslo. Vold fra voksne er ikke undersøkt i representative utvalg av ungdom i de tre nordligste fylkene tidligere, og det er dermed et viktig nytt funn at andelene her er omtrent like høye som de som er funnet i Oslo.

Vold fra voksne mot 15 - 16-åringer vil komme inn under definisjonen av barnemishandling. Norge mangler nyere studier av omfanget av fysiske overgrep fra voksne mot barn og unge. I denne studien er det ikke spurt om hvilke voksne som utøver volden, det er derfor ikke kjent om det var foresatte eller andre voksne som var utøvere. Andre studier kan imidlertid gi en indikasjon på dette. Først må nevnes en svensk undersøkelse som viste at 16 prosent av et nasjonalt representativt utvalg av 20-åringer sa de hadde blitt fysisk straffet av foresatte i løpet av tenårene (SOU 2001:18). Denne svenske undersøkelsen, som ikke er direkte sammenlignbar med våre ungdomsundersøkelser, viser at vold fra foresatte mot ungdom forekommer i betydelig grad i vårt naboland. Øias studie i Oslo (2007) fant at 3,7 prosent av jentene og 2,7 prosent av guttene hadde blitt utsatt for vold fra foreldre siste år, mens 0,9 prosent av jentene og 2,8 prosent av guttene ble utsatt for vold fra andre voksne. De sammenlagte tallene for vold fra voksne rapportert av ungdommene i Øias studie er for jenter nesten det samme som i denne undersøkelsen, mens de for gutter var litt høyere. Utvalget i Øias undersøkelse var ungdom i 10. klasse og de to første trinnene på videregående skole (15-17-åringer) i Oslo i 2006, slik at gjennomsnittsalderen blir omtrent et år høyere enn utvalget i våre ungdomsundersøkelser.

Seksuelle overgrep

Totalt sa 1,6 prosent av guttene og 6,1 prosent av jentene som deltok i ungdomsundersøkelsene at de hadde opplevd et seksuelt overgrep siste år. Kjønnsforskjellen bekrefter forestillingen om at seksuelle overgrep oftest rammer jenter, men det er verdt å merke seg at også gutter rapporterte om seksuelle overgrep. Andelene varierte mellom fylkene, og Finnmark skilte seg klart ut med den høyeste andelen overgrepsutsatte både blant gutter og jenter. Oslo og Nordland lå rundt gjennomsnittet i denne undersøkelsen, mens andelene overgrepsutsatte i Oppland og Hedmark lå litt lavere.

For både seksuelle overgrep og vold (med unge eller voksne utøvere) finnes altså, i grove trekk, det samme geografiske mønsteret: Oslo og de tre nordligste fylkene har høye tall, mens Oppland og Hedmark lå lavere. At storbyfylket Oslo og de tynt befolkede fylkene i nord har dette felles, viser at dette problemet ikke kan knyttes ensidig til urbaniseringsgrad.

Det er vanskelig å sammenligne andelene overgrepsutsatte med tidligere funn i norske undersøkelser. Tidligere har man spurt voksne om forekomst av seksuelle overgrep i barndommen. Studiene er derfor ikke sammenlignbare med denne undersøkelsen, der 15 – 16-åringer ble spurt om opplevelser siste år. Bendixen, Muus og Schei (1994) fant livstidsforekomst av seksuelle overgrep på 19,4 prosent for kvinner og 3,4 prosent for menn i et utvalg av studenter i Trondheim. Tambs (1994) fant at 13 prosent av kvinnene og 7 prosent av mennene i et nasjonalt representativt utvalg av 18–60 åringer i Norge hadde opplevd et seksuelt overgrep før de fylte 18 år (definert som minst berøring av kjønnsorgan). Mossige og Abrahamsen (2007) fant at gutter nesten like ofte som jenter rapporterte om alvorlige seksuelle overgrep i et representativt utvalg av tredjeklassinger fra norske videregående skoler. Også i denne studien ble det spurt i et livsløpsperspektiv. I vår studie var andelene gutter utsatt for seksuelle overgrep lave, og viste dermed ikke den samme økningen i forhold til tidligere studier som ble funnet av Mossige og Abrahamsen (2007). Det kan imidlertid ikke gjøres noen direkte sammenligning siden vårt utvalg av ungdommer er 2–4 år yngre og spurt bare om utsatthet for seksuelle overgrep siste år. Vår studie bidrar følgelig med nye opplysninger om seksuelle overgrep blant norsk ungdom i alderen 15-16 år.

Videre vil andelen som svarer ja på spørsmål om seksuelle overgrep være svært avhengig av måten spørsmålet stilles på og hvordan fenomenet defineres. I ungdomsundersøkelsene ble ikke "seksuelt overgrep" definert, men det ble gitt noen eksempler i parentes: blotting, beføling eller tvungent samleie. At blotting er med som eksempel kan forklare at forekomsten i denne studien må sies å være relativt høy, sett i forhold til de over nevnte norske studiene. Finkelhor (1994) sammenlignet studier fra 19 forskjellige land, blant både ungdom og voksne, de kom fram til at studier som benyttet lik metode og definisjoner av fenomenet fikk samsvarende resultater på tvers av landegrensler.

Utsatthet for to eller tre typer krenkelses

Rundt halvparten av de som rapporterte om vold fra voksne eller seksuelle overgrep oppga minst én annen type krenkelse i tillegg. Dette viser hvor viktig det er å se på de ulike typene vold og overgrep i forhold til

hverandre, ikke bare som isolerte fenomener. I denne studien oppga 0,4 prosent av deltakerne at de hadde opplevd alle tre typene krenkelses siste år: vold fra voksne, vold fra ungdom og seksuelle overgrep. Flere, 2,9 prosent, hadde opplevd to av disse krenkelsene. En mindre andel av jentene enn guttene var utsatt for vold totalt sett, men en forholdsvis større andel av voldsutsatte jenter rapporterte om flere typer krenkelses. Dette skyldes at både vold fra voksne og seksuelle overgrep rammet jenter oftere enn gutter.

I utenlandske studier er det funnet at forekomst av vold og seksuelle overgrep ikke er jevnt fordelt i ungdomsbefolkningen, men at noen spesielt utsatte grupper opplever dette oftere enn andre (Finkelhor og medarbeidere, 2005; Menard, 2000). Funnene i vår studie tyder på at det kan være slik også i Norge. Ulike definisjoner og spørsmålsstilling gjør at undersøkelsene ikke er direkte sammenlignbare, men graden av konsentrasjon av vold og overgrep i denne studien minner om funnene i Finkelhor og medarbeidere (2005). I Menard (2000) er skjevfordelingen større, men der telles antall og hyppighet av enkelthendelser. Dette kan tyde på at dersom vi hadde hatt spørsmål om antall enkelthendelser, ville vi ha funnet en større skjevfordeling i forekomsten av voldsutsatthet også i Norge. På den annen side er det sannsynligvis også reelle forskjeller i konsentrasjonen av forekomst av vold og overgrep mellom Norge og USA. I et samfunn med større sosiale forskjeller og en skjev fordeling av de sosiale faktorene vold og overgrep henger sammen med, vil sannsynligvis også skjevfordelingen i forekomsten være mer uttalt.

Vår studie viser at det er en betydelig skjevfordeling av vold og seksuelle overgrep i et stort utvalg av norske 15-16-åringer. Av de ungdommene som er utsatt for vold eller seksuelle overgrep, er 21 prosent av jentene og 12 prosent av guttene utsatt for to eller tre typer krenkelses.

6.2 Sosiale forhold

Det var en klar sammenheng mellom vold fra ungdom, vold fra voksne og seksuelle overgrep i forhold til sosial bakgrunn i ungdomsundersøkelsene. Selv om ungdom fra alle sosiale lag kan bli utsatt, var det karakteristiske trekk ved gruppene med høyest andel av selvrapportert vold og overgrep.

Familiestruktur

Ungdom som hadde gifte eller samboende foreldre ble sjeldnere utsatt for seksuelle overgrep og for vold fra ungdom og voksne, mens ungdom, og i særlig grad jenter, med foreldre som var ugifte, skilte eller døde

Foto: Bananastock

var oftere utsatt enn hva vi fant for alle ungdommene. Spørsmålet om hvem ungdommene bodde sammen med bekreftet at det å bo sammen med begge foreldrene ga minst utsatthet for vold og seksuelle overgrep. Denne sammenhengen ble imidlertid påvirket blant annet av økonomien i hjemmet, omfanget av arbeidsledighet og trygd blant foreldrene og ungdommenes egen alkoholbruk. Spørsmålet gjaldt hvem ungdommene bodde sammen da undersøkelsene ble utført, det er imidlertid ukjent om dette forholdet var det samme gjennom hele det forutgående året, perioden spørsmålene om vold og seksuelle overgrep dekker.

Ungdommene som bodde i fosterhjem da de deltok i undersøkelsene rapporterte den høyeste andelen av både vold og overgrep siste år. Denne gruppen er liten og de unge i denne situasjonen kan utgjøre en gruppe som av ulike årsaker vil skille seg ut fra andre unge. Vi har ikke informasjon om hvorvidt ungdommene kom til fosterhjemmet før eller etter at de ble utsatt for vold.

Disse funnene samsvarer imidlertid godt med utenlandske studier som har funnet at det å vokse opp med enslig forsørger eller med stefar/stemor er en risikofaktor (Brown og medarbeidere, 1998; Hanson og medarbeidere, 2006). Sammenhengen blir påvirket av andre faktorer, blant annet av at enslige forsørgere oftere har dårlig økonomi med en inntekt i husholdningen og at de oftere har fått barn tidlig i livet. Samtidig er det rimelig å tenke seg at det å bo sammen med begge foreldrene kan gi en ekstra beskyttelse i seg selv.

Økonomi og foreldrenes tilknytning til arbeidslivet

Økonomien i hjemmet og det å ha en eller to foreldre som hadde vært arbeidsløse eller trygdet siste år, var forbundet med betydelig økt forekomst av vold fra voksne og seksuelle overgrep. Vold fra ungdom var ikke i like stor grad knyttet til økonomi og foreldrenes tilknytning til arbeidslivet, men det var en svak tendens til at de med dårlig råd og trygdede foreldre oftere var utsatt. Disse resultatene passer med en rekke internasjonale studier av sosiale risikofaktorer i forhold til vold. Det er blant annet funnet at barn og unge i familier med lav inntekt eller som er avhengig av trygd er mer utsatt for mishandling og overgrep fra foreldrene eller andre voksne (Berger, 2004; Brown og medarbeidere, 1998; Christoffersen, 2000; May-Chahal og Cawson, 2005).

Det er imidlertid viktig å ta hensyn til forhold som arbeidsledighet, avhengighet av trygdeytelser og alkoholforbruk i tolkningen av denne type resultater. Økonomiske bekymringer og den sosiale belastningen ved å være avhengig av trygd over tid kan skape en rekke andre problemer av sosial og i noen tilfeller helsemessig art. Enkelte studier har antydnet at foreldre som opplever avmakt og frustrasjon i forhold til sin livssituasjon kan ha lavere terskel for å bruke vold mot egne barn (Brown og medarbeidere, 1998; Christoffersen, 2000). Foreldre med lite ressurser og overskudd kan også ha vansker med å beskytte barna sine mot vold og overgrep fra andre voksne. Sosioøkonomisk bostedssegregering kan i tillegg spille en rolle, folk med lav inntekt bor ofte i nabolag med høyere fore-

komst av kriminalitet. Pedersen (2001) viste at sosio-økonomiske indikatorer for bostedsområdet var enda viktigere i forhold til voldsutsatthet for ungdom i Oslo enn egen families situasjon.

Det er funnet i USA at de samme sosiale faktorene som øker risikoen for vold fra foreldre også øker risikoen for vold utenfor hjemmet, såkalt "community violence", fra både annen ungdom og voksne (Kingery, Coggeshall, og Alford, 1998; Stein og medarbeidere, 2003). At det å ha trygdede foreldre hang sammen med voldsutsatthet også i Norge, hvor trygdeytelsene er relativt høye, kan tyde på at også andre forhold enn økonomiske bekymringer er belastende i husholdninger uten arbeidsinntekt. Det kan også være slik at de *relative* sosiale forskjellene, og ikke bare nivået for årsinntekt i seg selv, har betydning for voldsutsatthet.

Flytting

Ungdom som har flyttet én eller flere ganger de siste fem årene var mer utsatt for seksuelle overgrep og vold fra ungdom og voksne enn ungdom som ikke hadde flyttet. Ungdom som hadde flyttet to eller flere ganger de siste fem årene var nesten tre ganger så ofte utsatt for vold fra voksne. Jenter som hadde flyttet to eller flere ganger var mer enn dobbelt så ofte utsatt for seksuelle overgrep. Dette kan skyldes at det å ha et stabilt sosialt nettverk og god kjennskap til nærmiljøet beskytter mot vold, og at familier som har sosiale problemer flytter oftere enn andre. Dataene sier ingenting om hvorvidt volden skjedde, og eventuelt hadde skjedd for første gang før eller etter flytting(ene). I

Pedersens (2001) studie av ungdom i Oslo var det en viktig risikofaktor om bostedsområdet preges av hyppig flytting.

Ungdom med ikke-vestlig bakgrunn

Ungdom med foreldre fra ikke-vestlige land var utsatt for vold fra ungdom omtrent like ofte som ungdom med foreldre født i Norge. Ungdom med foreldre med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn var imidlertid mer enn dobbelt så ofte utsatt for vold fra voksne, og litt sjeldnere utsatt for seksuelle overgrep. Sammenhengen mellom ikke-vestlig bakgrunn og vold fra voksne kan skyldes kulturelle forskjeller og forhold som at andelen med trygdede foreldre og foreldre med dårlig økonomi er større i denne gruppen i våre undersøkelser. Disse faktorene har vist seg å henge sammen med utsatthet for vold fra voksne i tidligere studier. At kulturelle forskjeller i synet på bruk av fysisk straff mot barn og unge kan spille en rolle er vist i tidligere studier (Pinheiro, 2006). Ut fra spørreskjemaet er det ikke mulig å vite om det er foreldre eller andre voksne som utøvde volden.

Jenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn rapporterte sjeldnere enn jenter med norske foreldre om seksuelle overgrep. Andelen som ikke svarte på dette spørsmålet var litt høyere for jentene med innvandrerbakgrunn, noe som kan tyde på at de underreporterer i større grad enn norske jenter. Likevel er det ikke usannsynlig at det er en lavere forekomst i denne gruppen. Mange jenter med innvandrerbakgrunn vil av kulturelle eller religiøse årsaker avstå fra alkohol,

Foto: Bama/istock

ikke ha kjæresten før ekteskapet og i mindre grad være til stede på arenaene der seksuelle overgrep ofte skjer, slik som fester og utesteder.

6.3 Individuelle forhold

En rekke individuelle forhold hadde sammenheng med utsatthet for seksuelle overgrep og vold fra ungdom og voksne. Ungdommens alkoholbruk, opplevd mobbing og funksjonshemminger var blant de viktigste faktorene, men det ble også funnet sammenheng mellom utsatthet og skolekarakterer og framtidplaner.

Funksjonshemminger

I denne studien ble det funnet at nedsatt hørsel og bevegelsehemming hang sammen med økt forekomst av seksuelle overgrep, vold fra voksne og vold fra ungdom for både gutter og jenter. For synshemming ble det derimot bare funnet en sammenheng med seksuelle overgrep for gutter. Det ble i denne studien ikke funnet noen sammenheng mellom synshemming og utsatthet for seksuelle overgrep for jenter. I en tidligere norsk undersøkelse ble det funnet en sammenheng mellom seksuelle overgrep og synshemming for både gutter og jenter (Kvam, 2003). Forskjellen kan henge sammen med ulikheter i metode. Kvam (2003) benyttet et utvalg av voksne rekruttert gjennom synshemmedes foreninger, det er dermed ikke sammenlignbart med ungdomsundersøkelsens utvalg av 15–16-åringer spurt om seksuelle overgrep siste år.

Sammenhengen som ble funnet mellom seksuelle overgrep og nedsatt hørsel bekrefter funn som er gjort tidligere i Norge om at hørselshemmede barn har høyere forekomst av seksuelle overgrep (Kvam, 2001). I utenlandske studier er resultatene varierende. Sullivan og Knutsons amerikanske studie (1998) fant at funksjonshemmede barn generelt og hørselshemmede barn spesielt har høyere utsatthet for seksuelle overgrep. I en britisk studie (Spencer og medarbeidere, 2005) ble det funnet at barn med bevegelsehemming og lære- og atferdsvansker oftere ble registrert hos barnevernet i saker angående mishandling, seksuelle overgrep og omsorgssvikt, men dette gjaldt ikke hørselshemmede barn. Forskjellene på disse studiene skyldes sannsynligvis forskjeller i framgangsmåte og metode mer enn reelle geografiske forskjeller i mishandling og seksuelle overgrep blant funksjonshemmede.

Vår studie viser at ungdom med bevegelsehemming og nedsatt hørsel er mer utsatt for seksuelle overgrep også i et utvalg av den generelle ungdomsbefolkningen i Norge. I tillegg viser denne studien at ungdom med

bevegelsehemming og nedsatt hørsel oftere var utsatt også for vold fra voksne og ungdom, dette er ikke vist i store utvalg av ungdommer i Norge tidligere.

Mobbing på skolen

Det var en sterk sammenheng mellom mobbing og vold fra ungdom og voksne. Det var også en litt svakere sammenheng med seksuelle overgrep. Det er nærliggende å tenke seg at vold fra ungdom og mobbing kan være en del av samme fenomen, og at volden kan bli utført i forbindelse med mobbingen. Mer overraskende var det at sammenhengen mellom mobbing på skolen og vold fra voksne var like sterk.

At det ble funnet en sammenheng mellom mobbing og utsatthet for vold fra voksne og ungdom, ligner funnet i Baldrys (2003) studie av grunnskolebarn i Italia. Her ble det funnet at barn som var involvert i mobbing på skolen, både som offer og utøver, langt oftere opplevde vold hjemme, enten som vitne eller offer. Flesteparten av barna i Baldrys studie var langt yngre enn ungdommene i våre undersøkelser, men studien viser likevel at det kan være en kobling mellom vold i hjemmet og vold ute.

At mobbing på skolen ikke bare henger sammen med vold fra ungdom, men også vold fra voksne og seksuelle overgrep kan støtte en antakelse av at mange av de ungdommene som er utsatt for vold eller seksuelle overgrep, er utsatt for ulike typer viktimisering på flere av de sosiale arenaene de befinner seg på.

Ungdommens alkoholforbruk

Hvor ofte ungdommene selv hadde drukket seg beruset viste seg å ha en sterk sammenheng med å ha blitt utsatt for vold fra både ungdom og voksne og for seksuelle overgrep. Både de som hadde vært beruset en gang, to til fire ganger, fire til ti ganger og mer enn ti ganger er oftere utsatt for vold fra ungdom og seksuelle overgrep enn de som aldri har vært det, i stor grad stigende med antall ganger de var beruset. For vold fra voksne var sammenhengen litt svakere. Bare de som hadde drukket seg beruset fire eller flere ganger var oftere utsatt enn de som aldri hadde drukket seg beruset. Ut fra undersøkelsene som ligger til grunn for denne rapporten er det ikke mulig å vite om vold og overgrep fant sted samtidig med alkoholrusen, på et tidligere tidspunkt eller i etterkant. Vi kan derfor ikke si noe om årsaker til eller konsekvenser av rus i denne studien.

I utenlandske studier er det vist at ungdom som er utsatt for vold, og særlig seksuelle overgrep, tyr til rus for å takle traumer (Kilpatrick og medarbeidere, 2003; Moran, Vuchinich, og Hall, 2004). Samtidig er

det også åpenbart at ungdommene er mer utsatt for seksuelle overgrep og vold mens de er beruset. Det betyr at hyppig alkoholbruk også kan øke risikoen for å bli utsatt for vold og seksuelle overgrep (Pedersen og Skrondal, 1996). Mye tyder også på at vold lettere utøves i sosiale situasjoner der både utøver og offer er beruset og at de arenaene som inngår: fester, utesteder og lignende, innebærer risiko for vold og overgrep. Alkoholproblemer var den viktigste risikofaktoren Pape og Pedersen (1997) fant for voldsutsatthet i en longitudinell studie av 18–24 åringer i Oslo. Vår studie kan ikke si noe om denne type sammenhenger, fordi spørsmålene om rus og vold er stilt samtidig. Ut fra sin undersøkelse om rus og vold i en bydel i Oslo, konkluderer Haaland (2000) med at sammenhengen mellom alkohol og voldsutsatthet for ungdom kan være mer indirekte: ungdom med en viss type livsstil, kjennetegnet av blant annet lite foreldreinvolvering, høy integrasjon med venner og mye tid utenfor hjemmet, både drikker og er involvert i voldsepisoder oftere, uten at dette trenger å skje samtidig. Denne rapporten basert på undersøkelser av 15-16-åringer kan tyde på noe av det samme, men dette er det behov for å studere nærmere.

Skolekarakterer og utdanningsplaner

Andelen ungdom utsatt for både seksuelle overgrep og vold var lavest ved de høyeste karakterene, 5 og 6, mens den var høyest blant ungdom med karakterene 1 og 2. Karakterer kan forstås som et mål på hvor godt elevene mestrer skolehverdagen og de krav som stilles til dem, samtidig med at karakterer til en viss grad henger sammen med elevenes sosiale bakgrunn. Dette er nok noe av forklaringen på at voldsutsatthet følger karakterskalaen i så stor grad som det gjør. Men det kan selvsagt også være at det å skille seg ut med å ha spesielt dårligere karakterer i seg selv kan føre til mobbing og vold fra de andre elevene. I tillegg er det åpenbart at det å bli utsatt for vold eller seksuelle overgrep vil kunne påvirke skoleprestasjoner i etterkant. Det er ikke tidligere gjort studier på sammenheng mellom voldsutsatthet og skoleprestasjoner spesielt. For seksuelle overgrep ble det også funnet en sammenheng med ungdommens utdanningsplaner. Utdanningsvalg henger sammen med sosial bakgrunn, men også ungdom med samme sosiale bakgrunn hadde ulik utsatthet for seksuelle overgrep etter utdanningsplaner. Jenter som planla yrkesskole oppga langt oftere at de hadde opplevd et seksuelt overgrep siste år, mens både blant gutter og jenter som planla universitetsutdannelse hadde lavere andeler vært utsatt for overgrep enn gjennomsnittet. Dette kan for eksempel skyldes at seksuelle overgrep påvirker selvtillit, egne ambisjoner og respekt fra omgivelsene negativt, og dermed påvirker utdanningsplaner. Utdanningsvalg

henger dessuten sammen med skolekarakterer, som også henger sammen med seksuelle overgrep (som vist over). I tillegg er det viktig å være klar over at det blant unge med svake skoleprestasjoner og lave ambisjoner for utdanning også kan være andre forhold som kan påvirke hvor utsatt de unge er for vold og overgrep. Rus, trygd og arbeidsledighet blant foreldre er eksempler på slike forhold.

6.4 Helse

Hvordan ungdommene selv vurderte sin egen helse, om de hadde psykiske plager og om de opplevde smerter, viste en sterk sammenheng med volds- og overgrepsutsatthet. Analysene tydet på at sammenhengene ikke skyldes forskjeller i økonomi og alkoholbruk, noe som kunne tenkes å ligge bak både helseforhold og voldsutsatthet og dermed kunne være en mulig forklaring på sammenhengen vi fant.

For generell helse var sammenhengen sterkest for vold fra voksne og seksuelle overgrep.

Ungdom som hadde vært utsatt for vold fra voksne eller seksuelle overgrep oppga vesentlig oftere psykiske plager enn hva ikke-utsatte ungdommer gjorde. Også ungdom som hadde vært utsatt for vold fra ungdom hadde overhyppighet av psykiske plager, men sammenhengen var noe svakere. Blant de som hadde vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep var det også langt flere rapporter om smerteplager enn blant ikke-utsatt ungdom. Siden rapporten bygger på tverrsnittsdata kan vi ikke slutte at dårlig helse var en konsekvens av volden. Det finnes imidlertid mange godt kjente utenlandske undersøkelser, noen av dem med oppfølging over tid, som konkluderer med at voldsutsatt fører til dårligere helse, både fysisk og psykisk (Briere og Elliott, 1994; Dube og medarbeidere, 2003; Edgardh og Ormstad, 2000; Edwards og medarbeidere, 2003; Holmes og Slap, 1998; Howard og Wang, 2005; Kilpatrick og medarbeidere, 2003; Schnurr og Green, 2004).

Ungdomsundersøkelsene viste det å ha opplevd to eller tre av typene krenkelser var forbundet med særlig høye forekomster av dårlig egenvurdert helse, smerteplager og psykiske helseplager. Dette passer godt med funnene i Finkelhor og medarbeidere (2007), der andelen med psykiske helseproblemer var stigende med antall opplevde vold- og overgrepshendelser.

6.5 Styrker og svakheter ved denne undersøkelsen

Det er første gang et stort og tilnærmet representativt utvalg av ungdom i store deler av Norge deltar i en helseundersøkelse hvor det er innhentet opplysninger om vold og seksuelle overgrep. Undersøkelsens styrker er først og fremst den høye deltagelsen og det store utvalget av ungdom, nesten et helt årskull av 10. klassinger i de seks fylkene som er undersøkt. Svarprosenten var høy og ungdommene unnlot ikke å svare på spørsmålene om vold og seksuelle overgrep i større grad enn andre spørsmål i undersøkelsen. De omfattende ungdomsundersøkelsene med spørsmål om en lang rekke andre forhold, som ikke direkte knytter seg til vold og overgrep, ga også gode muligheter for å belyse hvordan disse andre forholdene kunne henge sammen med vold og overgrep.

Denne studien er derfor et viktig bidrag til ny kunnskap om forekomst av vold og seksuelle overgrep blant ungdom i Norge. Den belyser også en del sammenhenger mellom vold og sosiale, individuelle og helsemessige forhold som i liten grad er undersøkt i Norge tidligere, spesielt ikke på store utvalg av ungdom i denne aldersgruppen.

Studiens svakhet er først og fremst at den ikke kan si noe om årsak til vold og overgrep eller belyse konsekvenser. Rapporten bygger på tverrsnittsdata hvor all informasjon er innhentet samtidig. For å belyse årsaker og konsekvenser trenger vi, ideelt sett, store oppfølgingsstudier som følger barn fra tidlig spedbarnsalder før volden skjer gjennom barne- og ungdomsårene. Det trengs også opplysninger om foreldre, familien og barnas oppvekst- og nærmiljø.

Spørsmålene om vold og seksuelle overgrep er lite detaljerte, ut over at det er gitt noen få eksempler på handlinger som omfattes av begrepene vold og overgrep. Utenlandske studier viser at undersøkelser som presenterer en liste over konkrete handlinger, beskrevet i detalj, både gir høyere forekomst og mer presis kunnskap (Resnick og medarbeidere, 1993).

Det ble ikke spurt om relasjon til voldsutøver eller den sosiale sammenhengen voldsepisoden skjedde i, utover om voldsutøveren var ungdom eller voksen. Det ble ikke gitt noen eksakt aldersgrense mellom ungdom og vokser utøver. Det kan derfor være vanskelig å si om for eksempel en 18-årig kamerat ville blitt oppfattet som ungdom eller voksen. Det ble heller ikke spurt om antall eller hyppighet for voldsepisodene. Det var derfor ikke mulig å skille mellom ungdom som hadde opplevd én eller mange voldsepisoder i løpet av det

siste året. Disse begrensningene har trolig gitt lavere forekomst av voldsutsatthet.

Denne rapporten gir et deskriptivt overblikk over noen sammenhenger. Foreløpige multivariate analyser (logistisk regresjon), hvor vi kontrollerte for andre relevante faktorer, ble brukt for å belyse hvilke sammenhenger som var sterkeste.

Alle data er samlet inn ved selvrapportering, og en viss "avhengighet i data" kan bidra til at sammenhengene framtrer sterkere enn de i virkeligheten er. Dette kan skyldes personlighetstrekk hos deltagerne, hvor noen personer kan være sensitive og har tendens til å se problemer og dermed rapportere for eksempel både om mindre god helse og samtidig definere begreper som vold og overgrep vidt. På den annen side kan andre personer ha den motsatte profilen, med tendens til å benekte problemer (Kristensen, 2005). Begge disse gruppene kan bidra til at sammenhenger mellom problemer overvurderes når alle data skriver seg fra spørreskjemadata samlet inn på samme tidspunkt. Det ideelle ville være at data fra spørreskjema ble supplert hentet fra andre kilder, som for eksempel fra helseregistre.

For å studere årsaker til voldsutsatthet og vold som årsak til helseproblemer, bør man som nevnt over, benytte andre undersøkelsesmetoder. Hittil er det ikke utført slike prospektive observasjonelle studier i Norge som kan bidra til å belyse årsaker til og konsekvenser av vold blant barn og ungdom.

7 Anbefalinger for videre forskning

Vold og overgrep mot barn og ungdom er et samfunnsproblem som kan ha alvorlige sosiale og helsemessige konsekvenser. Siden det ble satt fokus på denne problematikken i fagmiljøene på 60-tallet (Heap, 1983; Helfer og Kempe, 1968) er fenomenet blitt belyst gjennom en rekke studier i mange land (Dube og medarbeidere, 2003; Finkelhor, 1994; Finkelhor, Ormrod, og Turner, 2007; Kilpatrick og medarbeidere, 2003). Også i Norge har det vært gjennomført flere studier siden midten av 80-tallet. De første studiene var rettet mot voksne som rapporterte om seksuelle overgrep i barndom og ungdomstid (Bendixen, Muus, og Schei, 1994; Sætre, Holter, og Jepsen, 1986; Tams, 1994). Senere er det gjennomført studier rettet mot ungdom (Mossige og Abrahamsen, 2007), noe som har gitt ny kunnskap om utsatthet for vold og overgrep hos de som er unge i dagens samfunn. Siden de norske studiene har benyttet ulike populasjoner og metoder for å kartlegge vold og overgrep, gir ikke resultatene et oversiktlig og samlet bilde av situasjonen i Norge. I tillegg vet vi lite om hvordan problematikken har utviklet seg over tid, siden studiene ikke er blitt gjentatt

i flere omganger. Siden seksuelle overgrep og vold mot barn og ungdom skjules og hemmeligholdes vil hendelsene også være mangelfullt registrert hos myndighetene (Pinheiro, 2006), og statistikker fra barnevern og politi er derfor til liten nytte. Denne mangelen på kontinuerlig overvåkning av situasjonen, gjør at fagfolk faktisk ikke vet om problematikken øker eller om vi er inne i en positiv utvikling.

Overvåkning av problematikken over tid

Gjentatte kartleggingsstudier er de senere årene innført i en rekke land for å gi en forsvarlig overvåkning av problematikken, og denne praksisen bør følges opp i Norge. En mulighet er å øke antall spørsmål om vold i Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser. Styrken ved dette er at det skaffes nasjonalt representative data som kan sammenlignes over tid. En slik oversikt er et nødvendig faglig grunnlag for å evaluere *nasjonale tiltak* for å redusere forekomst av vold og overgrep. Eventuelt kan man i tillegg gjøre egne studier blant ungdom etter mønster av datagrunnlaget for denne rapporten. I denne sammenheng er det

viktig å nevne behovet for å utvikle enkle standardiserte metoder for kartlegging av vold blant barn og unge slik at ulike norske studier blir sammenlignbare.

Årsakssammenhenger

Som nevnt før kan ungdomsundersøkelsene inkludert i dette prosjektet ikke belyse årsakssammenhenger, fordi spørsmålene om vold og mulige årsaker til at barn utsettes for vold ble stilt på samme tidspunkt. Slike årsakssammenhenger kan belyses gjennom prospektive kohortstudier. Et eksempel kan være at vi studerer et stort utvalg nyfødte barn i forhold til for eksempel sosioøkonomiske forhold, belastninger i familie og nærmiljø, og deretter følger hele gruppen over tid. Dersom barnet utsettes for vold eller overgrep, kan mulige årsaker til at hendelsene skjedde studeres i ettertid. Fordelen med dette designet er at vi måler mange forhold rundt barnet før volden eller overgrepet har skjedd, i motsetning til studier hvor dette gjøres samtidig. Et eksempel på en omfattende kohortundersøkelse som i dag foregår i Norge er Den norske mor og barn undersøkelsen. Hensikten er å samle inn eksponeringsdata fra svangerskapet og de første leveår, for å undersøke hypoteser om årsaker til alvorlig sykdom hos barna. Denne type studier vil kunne gi oss verdifull kunnskap om årsakssammenhenger til vold.

Ungdom kan selv være informanter

Denne rapporten fokuserer på 15–16 åringer og aktuelle hendelser i deres liv. Ungdommene har selv identifisert om de har opplevd et seksuelt overgrep eller vold i nær fortid, det siste året. Metoden gir innblikk i ungdommers liv i Norge nå, i motsetning til den informasjonen som kommer fra voksne informanter. Voksnes barndom og ungdomstid ligger ti til tjue år tilbake i tid, og samfunnsstruktur, oppvekstmiljø, sosiale og helsemessige forhold kan være vesentlig endret. Ungdommene i denne undersøkelsen og ungdommer i lignende undersøkelser i Norge, har vist at de er positive til å svare på spørsmålene som omhandler vold og overgrep, og det ligger derfor godt til rette for å benytte ungdommene selv som informanter i videre forskning.

Et mer nyansert bilde av opplevd vold og overgrep

Denne studien gir ikke kunnskap om hvilke type hendelser ungdommene har referert til som vold og seksuelle overgrep. Fremtidige studier som inkluderer mer detaljerte beskrivelser av vold og seksuelle overgrep som f.eks. alvorlighetsgrad og hyppighet, vil gi et mer nyansert bilde av hva ungdommene faktisk har vært utsatt for. Informasjon om overgriper, som for eksempel relasjon, slektskap og alder, er av stor betydning for å forstå situasjonene ungdommene har opplevd og rette inn egnede tiltak.

Betydningen av andre potensielt traumatiserende hendelser

Studien viser at noen ungdommer utsettes for både vold og seksuelle overgrep. De som hadde vært utsatt for to eller tre typer krenkelser hadde oftere dårlig helse og langt oftere psykiske plager enn dem som var utsatt bare for én type krenkelse. I tillegg viste studien en sammenheng mellom mobbing og opplevd vold og overgrep. Flere internasjonale omfangsstudier har i tillegg til vold og seksuelle overgrep kartlagt multiple potensielt traumatiserende hendelser slik som krigsopplevelser, ulykker, katastrofer og vitneopplevelser (Adjukovic, 1988; Kilpatrick og medarbeidere, 2003), samt vold i hjemmet og omsorgssvikt (Dube og medarbeidere, 2003). Studiene gir en god oversikt over hvilke potensielt traumatiserende hendelser som i større grad enn andre samvarierer med dårlig helse og sosiale problemer. Flere forskningsrapporter viser til at det oppstår en kumulativ effekt, det vil si at de som opplever flere potensielt traumatiserende hendelser i større grad har dårlig helse enn de som opplever én slik hendelse (Dube og medarbeidere, 2003; Finkelhor, Ormrod, og Turner, 2007). I denne ungdomsstudien ble vold og seksuelle overgrep kartlagt, men ingen andre potensielt traumatiserende hendelser var inkludert. I fremtidige studier vil en mer omfattende kartlegging gi muligheter for å studere samspillet mellom vold og overgrep og forhold som sviktende omsorg, vold i hjemmet og andre alvorlige hendelser. Sammenhengen mellom opplevde hendelser, helsetilstand og sosiale vansker kan da studeres mer presist.

Spesielt utsatte grupper

Denne studien viser at noen grupper ungdom var spesielt utsatt for vold og overgrep. Forhold ved oppvekstvilkårene som økonomi, foreldrenes tilhørighet i arbeidslivet og andre familieforhold var assosiert med å være utsatt. Slike strukturelle forhold er utenfor det barn og ungdom selv kan påvirke, og det er også uklart hva denne sammenhengen betyr. Studier som kartlegger mer i detalj hvem overgriper er, hvor hendelsen skjedde og hvor alvorlig hendelsen var, kan belyse denne sammenhengen ytterligere. Hørsels- og bevegelseshemmede hadde i større grad opplevd vold og seksuelle overgrep enn andre ungdommer. Mange ungdommer med nedsatt hørsel og bevegelseshemming kan oppleve vanskeligheter med å bli godt integrert i skole- og ungdomsmiljø. Det kan skyldes både problemer med læring, deltaelse i fysiske aktiviteter og etablering av gode vennerelasjoner. Denne studien gir ikke anledning til å vurdere hvilke mekanismer som har hatt betydning for sammenhengen. Det finnes bare noen få norske studier som belyser denne problematikken (Kvam,

2004), noe som gjør at fagfeltet har mangelfull kunnskap og kompetanse til å møte problemet.

Ungdom og rus

Alkoholrus påvirker dømmekraft og kan føre ungdom ut i situasjoner de har liten kontroll over. Alkoholens nyttes ofte i grupper der flere ungdommer kan bli beruset og miste kontroll over sine handlinger både som enkeltindivider og som gruppe. Denne studien gir ikke svar på hvilke faktorer som har betydning for den klare sammenhengen mellom alkoholrus og opplevd vold og seksuelle overgrep. Det er viktig å få kartlagt i hvilken grad ungdommer er beruset når de utsettes for vold og seksuelle overgrep, og om overgriper også var påvirket av rusmidler. Slik kunnskap er avgjørende for å iverksette riktige tiltak som faktisk kan bidra til å redusere forekomst. Studier fra voksne populasjoner viser at seksuelle overgrep som er begått når den utsatte var påvirket av rus, er assosiert med mer alvorlige helseproblemer enn andre overgrep (Acierno og medarbeidere, 1999). I tillegg kan opplevelsen av egen skyld forsterkes i disse situasjonene.

Kartlegging av konsekvenser av vold og overgrep

I denne studien var vold og seksuelle overgrep i særlig grad forbundet med dårlig generell helse, psykiske helseplager, hodepine, magesmerter og smerter i nakke, skuldre og rygg. Mange tidligere studier av ungdom og voksne, har påvist slike sammenhenger, særlig i forhold til psykisk helse (Creamer, Burgess, og McFarlane, 2001; Dube og medarbeidere, 2003;

Finkelhor, Ormrod, og Turner, 2007; Kessler og medarbeidere, 1995; Kilpatrick og medarbeidere, 2003; Resnick og medarbeidere, 1993). Imidlertid er det bare studier som kan følge gruppen av barn og ungdom over tid (kohort studier) som kan fastslå om helseproblemene har oppstått som følge av vold og overgrep. Kartlegging av når helseproblemene har oppstått, hvilke faktorer som er forbundet med at de utvikler seg og hvilke forhold som har sammenheng med at de opprettholdes over tid, krever derfor at forskere i flere omganger innhenter informasjon og gjør målinger. Slike studier er mer krevende å gjennomføre enn tverrsnittsstudier. I Norge er imidlertid forutsetningene for å foreta slike studier svært gunstige. Befolkningen er stabil og oversiktlig, og personregistreringen er svært pålitelig. Informanter kan derfor i stor grad følges over tid, og studier som kartlegger årsakssammenhenger bør derfor velge et slikt design.

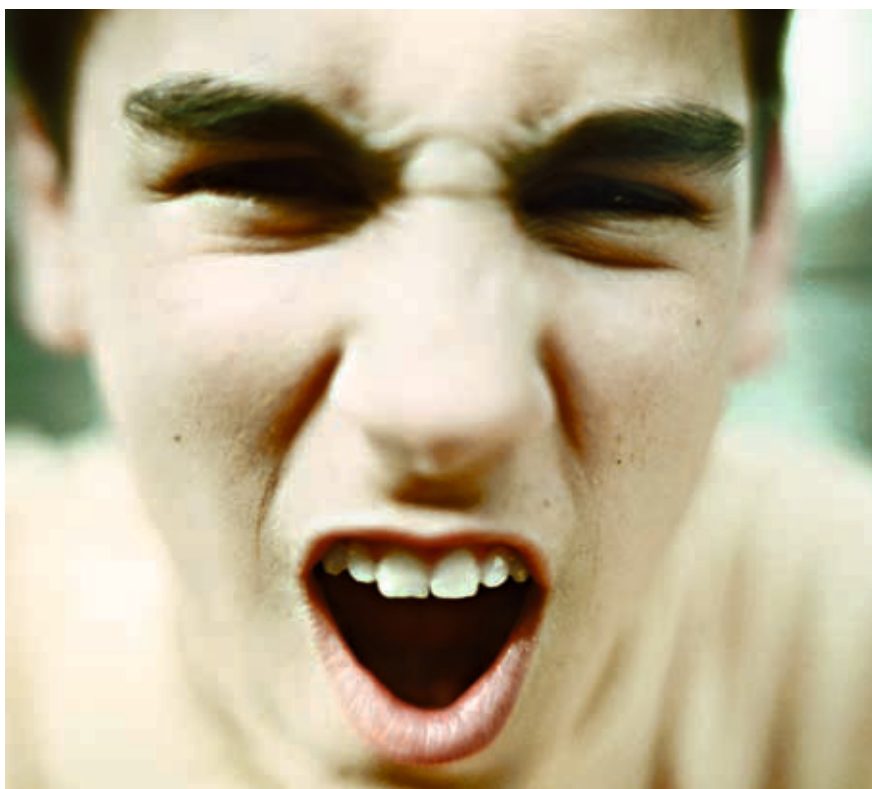

Foto: PhotoAlto 79

Vedlegg - frafallsanalyse av ungdomshelseundersøkelsene

I tabell 1 viser antallet 10. klassinger som er registrert på klasselistene i fylkene på tidspunktet undersøkelsene utføres. 44 personer der opplysninger om kjønn mangler, er fjernet. I tillegg vises andelen med forskjellige grunner til ikke å delta. Den viser antallet elever som hadde flyttet, sluttet, var fraværende eller hvor det er oppgitt "annen grunn" til at de ikke deltar. De som ikke deltar uten at det er oppgitt noen grunn er også i kategorien "annen grunn" (tabell 1).

Fravær var den viktigste årsaken til frafall i alle fylkene. Noen av de fraværendes skjemaer ble ettersendt fra skolene slik at elevene deltok likevel. Disse er ikke med i kategorien "fraværende" her. Det gjelder 158 jenter og 126 gutter. Det var stort sett bare i Oslo at fraværendes skjemaer ble ettersendt, i resten av landet skjedde dette bare unntaksvis. I Oslo deltok totalt 273 (30,4 prosent) av de fraværende, mens det i Troms er 7 (2,5 prosent) av de fraværende som deltok. I de andre

Tabell 1: Ungdomsundersøkelsene: deltagelse og frafall etter fylke og kjønn

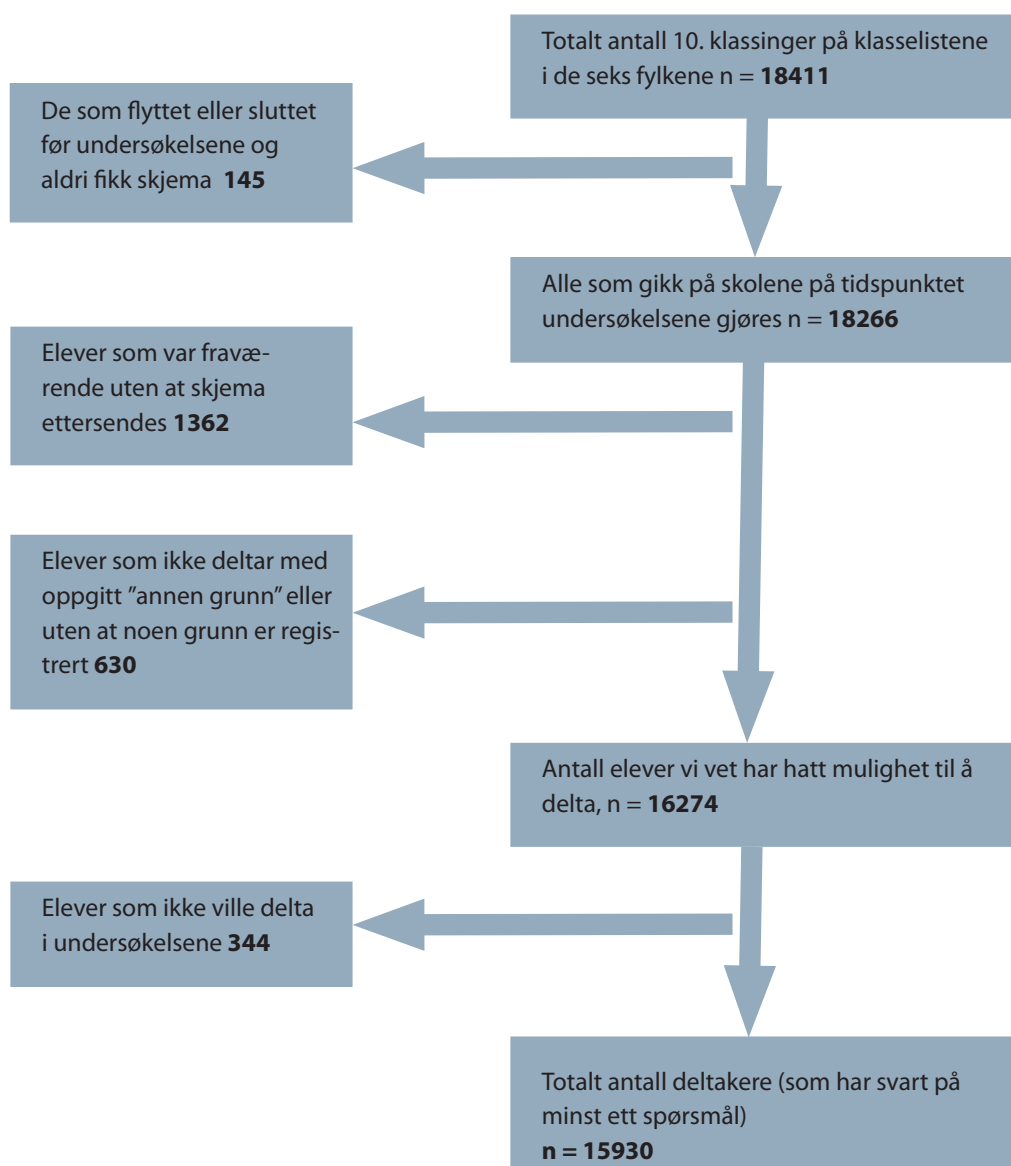
Oslo 2000 - 2001 Hedmark 2001				
	gutter	jenter	gutter	jenter
10. klassinger på klasselistene	4244	4116	1124	1073
Flyttet/fraværende/annet	582 (13,7 %)	385 (9,4 %)	127 (11,9 %)	97 (0,9 %)
Elever vi vet fikk skjema, justert N	3662	3731	997	976
Elever som ikke ville delta	50 (1,2 %)	36 (0,9 %)	26 (2,3 %)	8 (0,7 %)
Antall deltagere	3612 (85,1 %)	3695 (91,0 %)	971 (86,4 %)	968 (91 %)
Oppland 2002 Nordland 2004				
	gutter	jenter	gutter	jenter
10. klassinger på klasselistene	1100	986	1550	1469
flyttet/fraværende/annet	95 (8,6 %)	67 (6,8 %)	165 (10,7 %)	140 (9,5 %)
Elever vi vet fikk skjema, justert N	1005	919	1385	1329
Elever som ikke ville delta	34 (3,1 %)	13 (1,3 %)	39 (2,6 %)	18 (1,2 %)
Antall deltagere	971 (88,3 %)	906 (91,0 %)	1346 (86,8 %)	1311 (89,0 %)
Troms 2002 - 2003 Finnmark 2003				
	gutter	jenter	gutter	jenter
10. klassinger på klasselistene	927	926	466	430
flyttet/fraværende/annet	140 (15,3 %)	126 (13,6 %)	119 (25,8 %)	99 (23,0 %)
Elever vi vet fikk skjema, justert N	787	800	347	331
Elever som ikke ville delta	55 (5,6 %)	19 (2,7 %)	26 (5,6 %)	15 (3,5 %)
Antall deltagere	732 (79,0 %)	781 (84,0 %)	321 (68,9 %)	316 (73,0 %)
Alle fylkene				
	gutter	jenter		
10. klassinger på klasselistene	9411	9000		
flyttet/fraværende/annet	1228 (13,0 %)	914 (10,2 %)		
Elever vi vet fikk skjema, justert N	8183	8086		
Elever som ikke ville delta	230 (2,4 %)	109 (1,2 %)		
Antall deltagere	7953 (84,5 %)	7977 (88,6 %)		

fylkene er antallet fraværende som deltok bare en eller to. Dette skyldes nok at Folkehelseinstituttet hadde en tettere oppfølging av skolene i Oslo, med eget personell ute på skolene for å utføre undersøkelsen. Dette kan naturligvis ha påvirket sammensetningen av deltagerne slik at Oslo har et større innslag av elevgrupper med høyt fravær fra skolen. Gutter var både oftere fraværende enn jenter, og ettersom sjeldnere skjemaet.

Elever som hadde flyttet eller sluttet vet man ikke hadde mulighet til å delta, men elever som var fraværende eller hadde "annen grunn" for frafall vet man ikke sikkert om fikk tilbudet eller ikke. Det vil si at vi

ikke kan si sikkert om de ikke *kunne*, eller om de ikke *ville*. De elevene man vet fikk tilbud om å delta, men ikke ville, regnes med i utvalget N (N = 16274). Det er flere gutter enn jenter som ikke ville delta, gjennomsnittlig for alle fylkene dobbelt så mange gutter som jenter. Geografisk peker de to nordligste fylkene seg ut med mer enn dobbelt så mange uvillige som gjennomsnittet for de seks fylkene. Det ikke å delta var vanligst blant gutter i Troms og Finnmark, og minst vanlig blant jenter i Hedmark. Totalt hadde Oslo den laveste andelen elever som ikke ville delta.

Figur 1 viser forholdet mellom de ulike typene frafall fra undersøkelsene i de seks fylkene. Førtifire personer

Figur 1: Ulike typer bortfall fra ungdomsundersøkelsene. Boksene til venstre viser ulike kategorier bortfall, boksene til høyre viser antall som er igjen etter at de ulike typene frafall er trukket fra.

som mangler opplysninger om kjønn er allerede fjernet, opprinnelig var antallet på klasselistene 18455. I boksene til venstre er de ulike grunnene til frafall, øverst de som ikke har hatt muligheten til å delta, så de vi ikke vet om ikke kunne eller ikke ville (fraværende eller ukjent grunn) og nederst trekkes de som ikke ville fra. Vi står da igjen med det totale antallet deltagere i boksen nederst. Det totale antallet deltagere er 15930 (86,5 prosent)

Frafallsanalyse av undersøkelsen i Oslo

Nesten halvparten av ungdommene i utvalget bodde i Oslo, og andelen deltagere varierte betydelig mellom de ulike bydelene. Her vises en oversikt over bydelene i Oslo, (tabell 2). Forskjellene bydelene imellom skyldes først og fremst forskjeller i fraværet, og i andelen av de fraværendes skjemaer som blir ettersendt. Tabellen følger samme mal som frafallstabellen etter fylke og kjønn.

Forskjellene i deltakelse mellom bydelene skyldtes hovedsakelig variasjoner i fraværet og i andelen av de fraværendes skjemaer som blir ettersendt. Som tidligere nevnt skiller Oslo seg fra de andre fylkene ved at rundt en tredjedel av de fraværende elevene ettersendte skjema. Andelen i de ulike bydelene varierer

imidlertid betydelig, og stort sett er det der fraværet er høyt færrest skjemaer blir ettersendt, slik at dette forsterker forskjellene.

Frafallet var høyest blant gutter i Gamle Oslo med over 25 prosent, mens det var lavest blant jenter i Nordre Aker med 2,4 prosent. Antallet elever er i enkelte bydeler såpass lite at forskjellene godt kan skyldes tilfeldigheter, men det ser ut til at østlige bydeler gjennomgående har høyere frafall enn vestlige, og at det er mindre frafall blant jenter enn gutter. Men dette er ikke et entydig mønster, for eksempel har Østensjø mindre frafall enn både Frogner og Vestre Aker. Guttene i Østensjø har mindre frafall enn noen andre gutter i byen. Nest etter Gamle Oslo er det Søndre Nordstrand som har høyest frafall, med nesten 22 prosent for guttene og 13 prosent for jentene. Dette er bydeler med en høy andel elever med innvandrerbakgrunn, noe som kan tyde på at innvandrerdømt oftere er fraværende eller av andre grunner ikke deltar i undersøkelsen. Disse bydelene skiller seg imidlertid ikke spesielt ut med andelen elever som ikke vil. Få elever oppgir at de ikke vil, og andelen er høyest blant gutter i Vestre Aker med beskjedne 3,1 prosent.

Tabell 2: Deltagelse og frafall etter kjønn og bydel i Oslo

	Gamle Oslo		Grünerløkka		Sagene	
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
Totalt antall	287	290	64	37	81	84
Fravær/annet	74 (25,8 %)	52 (17,9 %)	9 (14,1 %)	6 (16,2 %)	10 (12,3 %)	11 (13,1 %)
Har fått skjema	213	238	55	31	71	73
Vil ikke	5 (1,7 %)	6 (2,1 %)	1 (1,6 %)	0	0	0
Deltatt totalt	208 (72,5 %)	232 (80,0 %)	54 (84,4 %)	31 (83,8 %)	71 (87,7 %)	73 (86,9 %)
	St. Hanshaugen		Frogner		Ullern	
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
Totalt antall	222	182	252	291	154	161
Fravær/annet	21 (9,5 %)	12 (6,6 %)	33 (13,1 %)	29 (10,0 %)	7 (4,5%)	11 (6,8 %)
Har fått skjema	201	170	219	262	147	150
Vil ikke	0	0	5 (2,0 %)	3 (1,0 %)	0	1 (0,6 %)
Deltatt totalt	201 (90,5 %)	170 (93,4 %)	214 (84,9 %)	259 (89,0 %)	147 (95,5 %)	149 (92,5%)
	Vestre Aker		Nordre Aker		Bjerke	
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
Totalt antall	497	493	291	249	164	165
Fravær/annet	38 (7,6 %)	36 (7,3 %)	17 (5,8 %)	6 (2,4 %)	15 (9,2 %)	11 (6,6 %)
Har fått skjema	459	457	274	243	149	154
Vil ikke	15 (3,1 %)	2 (0,4 %)	6 (2,1 %)	2 (0,8 %)	1 (0,6 %)	1 (0,6 %)
Deltatt totalt	444 (89,3 %)	455 (92,3 %)	268 (92,1 %)	241 (96,8 %)	148 (90,2 %)	153 (92,7 %)
	Grorud		Stovner		Alna	
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
Totalt antall	225	232	329	307	330	328
Fravær/annet	38 (16,9 %)	30 (12,9 %)	66 (20,1 %)	33 (10,7 %)	40 (12,1 %)	27 (8,2 %)
Har fått skjema	187	202	263	274	290	301
Vil ikke	2 (0,9 %)	2 (0,9 %)	2 (0,6 %)	8 (2,6 %)	1 (0,3 %)	3 (0,9 %)
Deltatt totalt	185 (82,2 %)	200 (82,6 %)	261 (79,3 %)	266 (86,6 %)	289 (87,6 %)	298 (90,9 %)
	Østensjø		Nordstrand		Søndre Nordstrand	
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
Totalt antall	357	382	373	379	445	429
Fravær/annet	26 (7,3 %)	30 (7,9 %)	44 (11,8 %)	24 (6,3 %)	97 (21,8 %)	56 (13,1 %)
Har fått skjema	331	352	329	355	348	373
Vil ikke	0	0	4 (1,1 %)	1 (0,3 %)	6 (1,4 %)	5 (1,2 %)
Deltatt totalt	331 (97,2 %)	352 (92,1 %)	325 (87,1 %)	354 (93,4 %)	342 (86,9 %)	368 (85,8 %)

Referanser

- Acierno, R., Resnick, H., Kilpatrick, D. G., Saunders, B., og Best, C. L. (1999). Risk factors for rape, physical assault, and posttraumatic stress disorder in women: examination of differential multivariate relationships. *Journal of Anxiety Disorders, 13*, 541-563.
- Adjukovic, M. (1988). Displaced adolescents in Croatia: Sources of stress and post-traumatic stress reactions. *Adolescence, 33*, 209-217.
- Baldry, A. C. (2003). Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child Abuse & Neglect, 27*, 713-732.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (1981). Lov om barn og foreldre (barnelova).
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2005). Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005 – 2009).
- Bendixen, M., Muus, K. M., og Schei, B. (1994). The Impact of Child Sexual Abuse - a Study of a Random Sample of Norwegian Students. *Child Abuse & Neglect, 18*, 837-847.
- Berger, L. M. (2004). Income, family structure, and child maltreatment risk. *Children and Youth Services Review, 26*, 725-748.
- Bjørge, T., og Haaland, T. (2001). Vold, konflikt og gjenger - En undersøkelse blant ungdomsskoleelever i Skedsmo kommune: *Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR)*.
- Briere, J.-N., og Elliott, D.-M. (1994). Immediate and long-term impacts of child sexual abuse. *The Future of Children, 4*, 54-69.
- Brown, J., Cohen, P., Johnson, J., og Salzinger, S. (1998). A longitudinal analysis of risk factors for child maltreatment: Findings of a 17-year prospective study of officially recorded and self-reported child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect, 22*, 1065-1078.
- Christoffersen, M. N. (2000). Growing up with unemployment - A study of parental unemployment and children's risk of abuse and neglect based on national longitudinal 1973 birth cohorts in Denmark. *Childhood - A Global Journal of Child Research, 7*, 421-438.
- Coid, J., Petrukevitch, A., Feder, G., Chung, W. S., Richardson, J., og Moorey, S. (2001). Relation between childhood sexual and physical abuse and risk of revictimisation in women: a cross-sectional survey. *Lancet, 358*, 450-454.
- Creamer, M., Burgess, P., og McFarlane, A. C. (2001). Post-traumatic stress disorder: Findings from the Australian National Survey of Mental Health and Well-being. *Psychological Medicine, 31*, 1237-1247.
- Crouch, J. L., Hanson, R. F., Saunders, B. E., Kilpatrick, D. G., og Resnick, H. S. (2000). Income, race/ethnicity and exposure to violence in youth: Results from the national survey of adolescents. *Journal of Community Psychology, 28*, 625-641.
- Dube, S. R., Felitti, V. J., Dong, M., Giles, W. H., og Anda, R. F. (2003). The impact of adverse childhood experiences in health problems: evidence from four birth cohorts dating back to 1990. *Preventive Medicine, 37*, 268-277.
- Edgardh, K., og Ormstad, K. (2000). Prevalence and characteristics of sexual abuse in a national sample of Swedish seventeen year-old boys and girls. *Acta Paediatrica, 89*, 310-319.
- Edwards, V. J., Holden, G. W., Felitti, V. J., og Anda, R. F. (2003). Relationship between multiple forms of childhood maltreatment and adult mental health in community respondents: results from the adverse childhood experiences study. *American Journal of Psychiatry, 160*, 1453-1460.
- Fagan, A. A. (2005). The relationship between adolescent physical abuse and criminal offending: Support for an enduring and generalized cycle of violence. *Journal of Family Violence, 20*, 279-290.
- Finkelhor, D. (1994). The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect, 18*, 409-417.
- Finkelhor, D., Ormrod, R., Turner, H., og Hamby, S. (2005). The victimization of Children and Youth: A comprehensive National survey. *Child Maltreatment, 10*, 5-25.
- Finkelhor, D., Ormrod, R. K., og Turner, H. A. (2007). Poly-victimization and trauma in a national longitudinal cohort. *Development and Psychopathology, 19*, 149-166.
- Gautun, H. (1996). Voldens ansikt. Ungdoms erfaring med vold i Oslo og landkommuner (No. 189): *FAFO-rapport*.
- Gillham, B., Tanner, G., Cheyne, B., Freeman, I., Rooney, M., og Lambie, A. (1998). Unemployment rates, single parent density, and indices of child poverty: Their relationship to different categories of child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect, 22*, 79-90.

- Hanson, R. F., Self-Brown, S., Fricker-Elhai, A. E., Kilpatrick, D. G., Saunders, B. E., og Resnick, H. S. (2006). The relations between family environment and violence exposure among youth: Findings from the national survey of adolescents. *Child Maltreatment, 11*, 3-15.
- Heap, K. K. (1983). *Barnemishandling: Behandlernes dilemma*. Oslo: Tanum-Norli.
- Helfer, R., og Kempe, C. H. (Red.). (1968). *The battered child*. Chicago: University of Chicago press.
- Holmes, W. C., og Slap, G. B. (1998). Sexual abuse of boys - Definition, prevalence, correlates, sequelae, and management. *Journal of the American Medical Association, 280*, 1855-1862.
- Howard, D. E., og Wang, M. Q. (2005). Psychosocial correlates of US adolescents who report a history of forced sexual intercourse. *Journal of Adolescent Health, 36*, 372-379.
- Haaland, T. (2000). *Vold, konflikt og gjengdannelse: En undersøkelse blant ungdom i fire byer* (No. 14): Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR).
- Haaland, T. (2002). *Erfaringer med vold og rusmidler – En undersøkelse blant ungdomsskoleelever i en bydel i Oslo* (No. 116): Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR).
- Haavet, O. R., Straand, J., Hjortdahl, P., og Saugstad, O. D. (2005). Do negative life experiences predict the health-care-seeking of adolescents? A study of 10th-year students in Oslo, Norway. *Journal of Adolescent Health, 37*, 128-134.
- Haavet, O. R., Straand, J., Saugstad, O. D., og Grunfeld, B. (2004). Illness and exposure to negative life experiences in adolescence: two sides of the same coin? A study of 15-year-olds in Oslo, Norway. *Acta Paediatrica, 93*, 405-411.
- Kessler, R. C., Sonnega, A., Bromet, E., og Nelson, C. B. (1995). Post-traumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Archives of General Psychiatry, 52*.
- Kilpatrick, D. G., Ruggiero, K. J., Acierno, R., Saunders, B. E., Resnick, H. S., og Best, C. L. (2003). Violence and risk of PTSD, major depression, substance abuse/dependence, and comorbidity: Results from the National survey of adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71*, 692-700.
- Kingery, P. M., Coggeshall, M. B., og Alford, A. A. (1998). Violence at school: Recent evidence from four national surveys. *Psychology in the Schools, 35*, 247-258.
- Kristensen, P. (2005). Avhengige målefeil i observasjonsstudier. *Tidsskrift for Den norske lægeforening, 125*, 173-175.
- Krug, E., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., og Lozano, R. (2002). *World Report on Violence and Health*. Geneva: World Health Organization.
- Kvam, M. H. (2001). *Seksuelle overgrep mot døde barn i Norge*: SINTEF Unimed.
- Kvam, M. H. (2003). *Seksuelle overgrep mot synshemmede barn i Norge*: SINTEF Unimed.
- Kvam, M. H. (2004). Sexual abuse of deaf children. A retrospective analysis of the prevalence and characteristics of childhood sexual abuse among deaf adults in Norway. *Child Abuse and Neglect, 28*, 241-251.
- Lackey, C. (2003). Violent family heritage, the transition to adulthood, and later partner violence. *Journal of Family Issues, 24*, 74-98.
- May-Chahal, C., og Cawson, P. (2005). Measuring child maltreatment in the United Kingdom: A study of the prevalence of child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect, 29*, 969-984.
- Menard, S. (2000). The "normality" of repeat victimization from adolescence through early adulthood. *Justice Quarterly, 17*, 543-574.
- Moran, P. B., Vuchinich, S., og Hall, N. K. (2004). Associations between types of maltreatment and substance use during adolescence. *Child Abuse & Neglect, 28*, 565 - 574.
- Mossige, S., og Abrahamsen, S. (2007). *The Baltic Sea Regional study on adolescents' sexuality – Resultater fra den norske delen* (No. 18): Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Pape, H., og Pedersen, W. (1997). Voldsofre i den generelle ungdomsbefolkningen. *Tidsskrift for Den norske lægeforening, 117*, 3347-3351
- Pedersen, W. (2001). Adolescent victims of violence in a welfare state. *British Journal of Criminology, 41*, 1-21.
- Pedersen, W., og Skrondal, A. (1996). Alcohol and Sexual Victimization: A Longitudinal Study of Norwegian Girls. *Addiction, 91*, 565-581.

- Pinheiro, P. S. (2006). *World report violence against children*. Geneva: United Nations Secretary-General's Study on Violence against Children.
- Resnick, H., Kilpatrick, D. G., Dansky, B. S., Saunders, B. E., og Best, C. L. (1993). Prevalence of civilian trauma and post-traumatic stress disorder in a representative national sample of women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 948-991.
- Rossow, I., Pape, H., og Wichstrom, L. (1999). Young, wet & wild? Associations between alcohol intoxication and violent behaviour in adolescence. *Addiction*, 94, 1017-1031.
- Schnurr, P. P., og Green, B. L. (2004). Understanding relationships among trauma, post-traumatic stress disorder, and health outcomes. *Adv Mind Body Med*, 20, 18-29.
- Soria Moria-erklæringen. (13. oktober 2005). *Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet*.
- SOU 2001:18. Barn och misshandel – En rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet. Stockholm: *Komittén mot barnmisshandel*.
- Spencer, N., Devereux, E., Wallace, A., Sundrum, R., Shenoy, M., Bacchus, C., og Logan, S. (2005). Disabling conditions and registration for child abuse and neglect: a population-based study. *Pediatrics*, 116, 609-613.
- Stein, B. D., Jaycox, L. H., Kataoka, S., Rhodes, H. J., og Vestal, K. D. (2003). Prevalence of child and adolescent exposure to community violence. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6, 247-264.
- Stevens, T. N., Ruggiero, K. J., Kilpatrick, D. G., Resnick, H. S., og Saunders, B. E. (2005). Variables differentiating singly and multiply victimized youth: Results from the national survey of adolescents and implications for secondary prevention. *Child Maltreatment*, 10, 211-223.
- Sullivan, P., og Knutson, J. (1998). Maltreatment and behavioral characteristics of youth who are deaf and hard-hearing. *Sexuality and disability*, 16, 295-319.
- Sætre, M., Holter, H., og Jebsen, E. (1986). *Tvang til seksualitet*. Otta: Cappelen forlag.
- Søgaard, A. J., og Eie, T. (2004). Protokoll for UNGHUBRO - notat fra Nasjonalt folkehelseinstitutt. <http://www.fhi.no/dav/4CEA0F181E.doc>.
- Tambs, K. (1994). Noen resultater fra Folkehelsas undersøkelse av seksuelle overgrep mot barn. Oslo: Folkehelse.
- Vermeiren, R., Schwab-Stone, M., Deboutte, D., Leckman, P. E., og Ruchkin, V. (2003). Violence exposure and substance use in adolescents: Findings from three countries. *Pediatrics*, 111, 535-540.
- Øia, T. (2007). *Ung i Oslo – levekår og sosiale forskjeller* (No. 6): Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).

